

Mitmekultuurilise hariduse tegevuste kaardistamine

Kats Kivistik, Triin Pohla, Kristjan Kaldur

UURINGUARUANNE
2019

Uuring: Mitmekultuurilise hariduse tegevuste kaardistamine
Autorid: Kats Kivistik
Triin Pohla
Kristjan Kaldur
Teostaja: Balti Uuringute Instituut
Tellija: Haridus- ja Teadusministeerium

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

DOI: 10.23657/2019.6

Balti Uuringute Instituut

Lai 30
51005 Tartu
tel 699 9480
ibs.ee

SISUKORD

1.	SISSEJUHATUS	4
2.	MITMEKULTUURILISE HARIDUSE VALDKONNA KONTSEPTUAALNE ARENDAMINE EESTIS	5
2.1.	Koosõppiv kool (2016).....	6
2.2.	Inimõiguste hariduse kontseptsioon (2017).....	7
2.3.	Ühtse Eesti kooli mudel (2018-...).....	8
2.4.	Muud arengud.....	9
2.5.	Mitmekultuurilisuse käsitlemine õppekavades	9
3.	VALDKONNAS TEGUTSEVAD ORGANISATSIOONID JA INSTITUTSIOONID	10
3.1.	Sihtrühmad	13
3.2.	Tegevused	14
3.3.	Rahastus.....	16
3.4.	Pädevus ja võimekus	18
3.5.	Koostöö	20
3.6.	Arenguvajadused	21
3.7.	Valdkonna edasiarendamine: mitmekultuurilise hariduse kontseptsiooni loomine ja juhtimine.....	24
4.	KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED	28
5.	LISAD	31
5.1.	LISA 1	31
5.2.	LISA 2	32
5.3.	LISA 3.....	33
5.4.	LISA 4.....	33
5.5.	LISA 5.....	33
5.6.	LISA 6.....	36

1. SISSEJUHATUS

Siinne ülevaade annab edasi kaardistuse tulemused sidusrühmadest (asutustest, organisatsioonidest ja teenusepakkujatest), kes on viimase viie aasta jooksul Eestis viinud ellu tegevusi mitmekultuurilise hariduse valdkonnas. Lisaks ülevaate andmisele nende sidusrühmade tegevustest kirjeldatakse tegevuste aluseks olevaid rahastusallikaid, sidusrühmade pädevust/võimekust ja omavahelist koostööd, tegevuste elluviimisega seotud probleemkohti ning sidusrühmade arenguvajadusi mitmekultuurilisusega seotud tegevuste elluviimiseks ja edasiarendamiseks.

Mitmekultuurilise hariduse tegevustena käsitleb siinne kaardistus lähteülesandest tulenevalt eelkõige ainult selliseid tegevusi, mis on suunatud üldharidussüsteemile (sh õpetajakoolitus, täiendõpe) ja/või sealsetele sihtrühmadele (sh kooli juhtkond, õpetajad, õpilased). Kaardistus keskendub ainult sidusrühmade ehk organisatsioonide või asutuste vaatele ning nende poolt elluviidavatele tegevustele/teenustele; tulenevalt kaardistuse lähteülesandest ning fookusest ei kajastata koolide endi vaadet mitmekultuurilisusega seotud teemadel (vajadused, murekohad, koostöö jmt), samuti ei kajastata ega kirjeldata keeleõppega seonduvaid tegevusi, rahvuskultuuriseltside poolt elluviidavaid ning erarahastusel põhinevaid tegevusi. Kaardistus viidi läbi ajavahemikus november-detsember 2018.

Andmekogumise aluseks oli viis intervjuud valdkonna ekspertidega, kellelt uuriti üldisemalt valdkonnas toimuva, sh olulisemate probleemide ja arenguvajaduste kohta. Lisaks koguti andmeid mitmekultuurilise hariduse valdkonnas elluviidavatest tegevustest sidusrühmadelt (vabaühendustelt ja riigiasutustelt), andmepäring saadeti 30 organisatsioonile ja sellele vastas 14 organisatsiooni, kes andsid oma tegevustest erineva põhjalikkusega ülevaate. Nendest omakorda kaheksaga organisatsiooniga viidi läbi täiendavad intervjuud, et saada ülevaade tegutsejate arvamustest valdkonna probleemidest ja arenguvajadustest.

Kaardistus algab lühikese sissejuhatusega valdkonna arengusse ning kirjeldab kõigepealt Eestis väljatöötatud lähenemisi ühiskonna sidususe ja mitmekultuurilise kooli/haridussüsteemi parendamiseks, seejärel antakse edasi kaardistuse tulemused ning ülevaade lõppeb kokkuvõtivate soovitusetega valdkonna kui terviku arendamiseks.

2. MITMEKULTUURILISE HARIDUSE VALDKONNA KONTSEPTUAALNE ARENDAMINE EESTIS

1990ndatest aastatest alates on Eestis olnud üheks keskseks lähtekohaks lõimumisel või Eesti ühiskonna sidususel kahe rahvusgrupi – nn eestlaste ja mitte-eestlaste (vene emakeelega püsielanike) – omavaheline suhestumine. Selles lõimumisprotsessis on ka haridusele ja haridusasutustele ehk haridussüsteemile laiemalt omistatud väga olulist rolli. Aastate jooksul on – erineva regulaarsuse ja erineva intensiivsusega – tegeletud Eesti koolide jaoks sobiva mitmekultuurilise hariduse mudeli otsimisega, mis lahendaks võimalikult hästi eesti- ja vene õppekeelega koolide ning kakskeelse haridusega seonduvad probleemid.

Juba 1998. aastal ehk ligi 20 aastat tagasi tehti ülevaade probleemidest ja võimalikest arengusuundadest, mis seonduvad vene õppekeelega kooli reformiga. 1998. aastal ilmunud raamat **"Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele"**¹ koondas endas Haridusministeeriumi poolt ellu kutsutud ülikoolidevahelise uurimisrühma „VERA“ teise tööaasta tulemusi projektist „Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas“ ning oli jätkuks 1996. a. ilmunud kogumikule „Vene noored Eestis: sotsioloogiline mosaiik“. Väljaandes esitleti Eestis esmakordselt pedagoogilisi, sotsioloogilisi ja psühholoogilisi käsitlusi mh just mitmekultuurilisest haridusest, selle erinevatest mudelitest ja nende sobivusest Eestile. Ülevaates anti ülevaade nn venekeelse hariduse toonases seisust, eesti keele õpetamisest vene koolides ja venekeelsete õpilaste kohanemisest eesti koolis ning ESTICA õppekava rakendamise kakskeelsele õppele ülemineku kogemusest. Seega oli tegemist ühe peamise alusdokumendiga, mis osaliselt määras ka mitmekultuurilise hariduse võimalikud tulevikusuunad Eestis.

2002. aasta alguses ilmus Karmen Trasbergi toimetatud mitmekultuurilise hariduse ideed tutvustav kogumik **„Haridus mitmekultuurilises perspektiivis“**², kus lisaks mitmekultuurilise hariduse/kooli kontseptsioonile antakse ülevaade arengust mitmekultuurilises hariduse vallas mitmes Euroopa riigis, sh Saksamaal, Soomes, Rootsis ja Suurbritannias. Ka hiljem, viimase kümne aasta jooksul, on välja töötatud spetsiifilisemaid õppematerjale mitmekultuurilisuse hariduse andmiseks: näiteks Tallinna Ülikooli, Tartu Ülikooli Narva Kolledži ja Integratsiooni Sihtasutuse koostöös valminud kaheosaline õppematerjal **"Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises õpikeskkonnas"**³ ning **"Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises õpikeskkonnas: keelekümbelprogrammi näitel"**⁴, mis on mõeldud eelkõige õpetajakoolituse üliõpilastele, aga ka õpetajatele ja lastevanematele. Neist esimene tutvustab erinevatest kultuurikäsitlustest ülevaate andmise kõrval ka õpetamisstrateegiaid

---

¹ Marju Lauristin, Marje Pavelson, Tiia Pedastsaar ja Silvi Vare (toim). 1998. Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele. Projekti «Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas» väljaanne (VERA II), Tartu Ülikool, Tartu.

<http://www.gbv.de/dms/goettingen/252343638.pdf> (sisukord)

² Karmen Trasberg (toim.). 2002. Haridus mitmekultuurilises perspektiivis. Tartu Ülikool, Tartu.

³ Maia Muldma, Jelena Nõmm, koostanud Airi Kukk. 2011. Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises õpikeskkonnas. Tallinna Ülikool, Tallinn.

http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/40601/Archimedes_opikeskkond.pdf

⁴ Maire Kebbinou, Urve Aja, koostanud Airi Kukk. 2011. Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises õpikeskkonnas: keelekümbelprogrammi näitel. Tallinna Ülikool, Tallinn.

mitmekultuurilises õpikeskkonnas toimetulekuks, teine aga keskendub keelekümblusmetoodikale, toetudes praktilisele toimetulekule mitmekultuurilises õpikeskkonnas. Seega on viimase 25 aasta jooksul Eestis välja töötatud mitmeid materjale mitmekultuurilise hariduse valdkonnas.

Kui varasemad mitmekultuurilise hariduse valdkonna alased uuringud ja materjalid keskendusid eelkõige nn eesti-vene rahvusrühmade teljele, siis seoses oluliselt kasvanud sisserändega Eestisse viimase kümne aasta jooksul, arvestades mh nii uussisserändajaid kui ka eestlastest tagasipöördujaid, ning 2015. aastal puhkenud nn põgenikekriisi Euroopas, on Eestis suurenenud arusaam ja vajadus tõsta koolide kompetentsi ja tegeleda lisaks rahvusvähemustele (s.o. sh vene keelt emakeelena kõnelev püsielanikkond, aga ka muud vähemusrahvused, nt ukrainlased, valgevenelased jt) ka uussisserändajatega (sh varjupaigataotlejad ja rahvusvahelise kaitse saajad), seda muuhulgas ka haridusliku lõimumise vallas.

Need – ja ka muud üleilmastumisega seotud arengud ja rahvusvahelised arengud, nagu nt näiteks ÜRO liikmesriikide poolt 2015. aastal vastu võetud kestliku arengu eesmärgid, mis hõlmavad ka maailmakodaniku-, inimõiguste-, rahu- ja kestlikku arengut toetavat haridust; aga ka Euroopa Nõukogu või Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) poolne tegevus nii Euroopa Liidus kui ka Eestis – andsid täiendava tõuke, et töötada Eestis välja strateegiline ja kõikehõlmav lähenemine (kontseptsioon või mudel) kultuurilise mitmekesisuse täiendavaks toetamiseks haridussüsteemis.

Olulisimate seni loodud kontseptsioonidena saab välja tuua kolm peamist:

1. koosõppiv kool (2016)
2. inimõiguste hariduse kontseptsioon (2017)
3. ühtse Eesti kooli mudel (2018-...)

Neile kolmele lähenemisele võib neljanda arenguna välja tuua ka 4) mitmekultuurilise hariduse kontseptsiooni väljatöötamise (2019-...), mille ettevalmistamise eesmärgil on ellu kutsutud ja läbi viidud ka käesolev infokogumine ning valdkonnas tegutsevate osapoolte (sidusrühmade) kaardistus. Alljärgnevalt on allpool lühidalt kirjeldatud igat kontseptsiooni ning nende praegust seisut.

2.1. Koosõppiv kool (2016)

Uut arengute valguses nii Eesti ühiskonnas kui ka rändetaustaga õpilaste järk-järgulisel lisandumisel Eesti haridussüsteemi, sõnastati 2016. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel kontseptsioon nimega „Koosõppiv kool“, ehk kontseptsioon kvaliteedinõuete kohta koolidele, kus õpib koos palju erineva keele- ja kultuuritaustaga õpilasi. Selles kontseptsioonis kohandati ja täiendati USA jaoks loodud James A. Banksi teooriat ning raamistikku mitmekultuurilisest haridusest.⁵ Koosõppiva kooli kontseptsioon paigutas Banksi teoreetilise raamistiku Eesti konteksti (vt

---

⁵ Ameerika Ühendriikide sotsiaalteadlane James A. Banks on mitmekultuurilise kooli mudelit kirjeldanud viie komponendi abil:

1. Seostatud ainesisu – õppeprotsessis arvestatakse ainesisu ja illustreerivate näidete esitlemisel kultuurilist mitmekesisust.
2. Teadmiste konstruktsioon – õppeprotsessis tehakse kindlaks õpilaste eelteadmised, kultuurikontekst, väärtusperspektiivid, eelarvamused ning seda arvestatakse teadmiste edasiandmisel.
3. Kaasav pedagoogika – õppetööd viiakse läbi nii, et kõikidele õpilastele võimaldatakse jõukohane akadeemiline protsess hoolimata nende etnilisest, soolisest või sotsiaalsest taustast.
4. Eelarvamuste vähendamine – õppeprotsessis teadvustatakse eelarvamuste olemasolu, need tehakse kindlaks ja valitakse sobivad meetodid eelarvamuste vähendamiseks.
5. Koolikultuuri jõustamine – tegevuste süstematiseerimine, mis võimaldavad sihipärasest koostegevust kõikide õpilaste, pedagoogide ja koolitöötajate vahel

kohandatud mudelit lisast 1). Muuhulgas oli kontseptsiooni üks eesmärke planeerida elluviidavaid tegevusi perioodiks 2016-2020. Koosõppiva kooli kontseptsioonis nimetatud eesmärkide saavutamise nimekiri oli esialgselt planeerituna alljärgnev:

1. Kirjeldada mitmekultuurilisuse aspektist mitme õpetuskeele koolide hetkeseisu (keskkond, keelte kasutamine, erinevate kultuuride tähtsustus) ja erinevate koolitüüpide spetsiifilised väljakutsed.
2. Kirjeldada kvaliteedinõuded koolidele, kus õpib koos palju erineva keele- ja kultuuritaustaga õpilasi.
3. Esitada kava milles kirjeldatakse olulised tugiteenused, mis toetavad õpetajaid kooli või lasteaia mitmekultuurilisuse mõtestamisel ja edendamisel ning lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK-õppe) põhimõtete rakendamisel.
4. Katsetada tugiteenuste kava toimimist 2016/2017 õppeaastal viies pilootkoolis. Pilootkoolide väljavalimine vabatahtliku koostöösoovi alusel toimub mais 2016.

Teisisõnu esitati kontseptsioonis kava, kuidas nii kakskeelses koolis kui ka suurenenud uussisserändajate arvuga koolis soodustada õpilaste lõimumist. Kuigi keeleõpet nähti esmatähtsana, leiti, et selle kõrval ootavad koolid ka kultuuri- ja lõimumisteadlikkust tõstvaid koolitusi ja nõustamist.

Kontseptsioonis planeeritud tugiteenuste kava rakendamisel oodati järgmisi tulemusi:

1. Mitmekultuurilistes koolides on erinevaid kultuure väärtustav ja lõimumist soodustav õpilassõbralik koolikultuur.
2. Mitmekultuuriliste koolide juhtkond ja õpetajad on teadlikud lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK-õppe) põhimõtetest; õpetajad on enesekindlad ja oskuslikud metoodika rakendajad.
3. Mitmekultuurilised koolid teevad aktiivset koostööd kogukonnaga.
4. Mitmekultuuriliste koolide õpe on kultuuriteadlik ja –tundlik.

Seega oli tegemist ühe esimese katsena käsitleda mitmekultuurilisust koolis (haridussüsteemis) ühe selge ja konkreetse kava kaudu. Kuigi dokument loodi ning toimusid mitmed kooskõlastusringid nii ekspertide kui ka teiste ametnike vahel, jäi koosõppiva kooli kontseptsiooni rakendamine sellisel kujul siiski seisma.

2.2. Inimõiguste hariduse kontseptsioon (2017)

Inimõigusi Eesti koolides õpetatakse ning õppekavades kirjeldatud taotletavate õpitulemuste ja erinevate tegevuste kaudu on need osalt integreeritud ka koolide õppekavadesse ja õppetöösse. Samal ajal on tõstatunud küsimusi, kui detailselt või pealiskaudselt inimõiguste õpetamisele ja rakendamisele on koolides lähenetud. Sarnaselt mitmekultuurilise hariduse lähtepunktidele on ka inimõiguste alaste teadmiste suunaline arenguvajadus tekkinud ühiskonnas toimuvate protsesside tulemusena: klassikollektiivid on nii Eestis kui ka mujal riikides demograafiliste, sotsiaalsete ja rände protsessiga seotud arenguga muutumas üha heterogeensemaks: koolides tuleb senisest enam tähelepanu pöörata õppija kultuurilisele, etnilisele, usulisele, ideoloogilisele ja soolisele taustale.

Kuigi inimõiguste haridus on Eesti haridussüsteemis juba formaalselt omaks võetud, on põhiküsimus aga selles, kuidas inimõiguste õpetamise põhimõtted on ühtsel kujul formuleeritud ning kuidas neid süsteemselt ja läbivalt õppetöös rakendatakse. Selle toetamiseks planeeriti Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt välja töötada inimõiguste hariduse kontseptsiooni, mis seadis endale ülesandeks anda ühtsed suunised inimõiguste paremaks lõimimiseks eri valdkondades, eelkõige aga

haridussüsteemis. Kontseptsiooni eesmärgiks oli kirjeldada põhimõtteid, mille alusel on võimalik muuta inimõiguste hariduse rakendamine selge määratluse ja raamistiku kaudu süsteemseks ja tõhusaks; ning kujundada ühtne arusaam sellest, miks on vaja tösta teadlikkust inimõiguste haridusest ning millisel moel seda hariduses ja noorsootöös teha.

Osa sisendist taolise kontseptsiooni loomiseks tuli 2017. aastal läbi viidud uuringust ("Inimõigused ja inimõiguste alusväärtused Eesti koolis ja hariduspoliitikas")⁶, kuid erinevatel põhjustel, sh eestvedajate lahkumise tõttu ministeeriumist, jäi inimõiguste hariduse kontseptsioon, sarnaselt koosõppiva kooli kontseptsioonile, sellisel kujul ministeeriumi poolt koostamata ja vastu võtmata. Samal ajal tegutsevad haridussüsteemi suunaliste inimõigusi käsitlevate tegevuste ja eestvedamistega mitmed vabaühendused, nagu näiteks Eesti Inimõiguste Keskus, UNESCO Eesti, Inimõiguste Instituut⁷ jt.

2.3. Ühtse Eesti kooli mudel (2018-...)

2018. aastal alanud suuremahulise uuringuprojekti RITA-Ränne („Rändesõltuvus ja lõimumise väljakutsed Eesti riigile, tööandjatele, kogukondadele ja haridusele“) kandev idee on tuvastada ja välja töötada lahendused sisserändega kaasnevate pikaajaliste lõimumisega seotud probleemide ennetamiseks.⁸ Projekti üheks eesmärgiks on muuhulgas välja töötada Eestile sobiv mitmekultuurilise kooli mudel.

RITA-rände mitmekultuurilise kooli mudeli väljatöötamine võtab endale ülesandeks siduda üheks tervikuks uurimisprojekti lõimumisteema kolme tööpaketi tulemused (kultuuriline mitmekesisus, kogukondade lõimimine ja eesti keele õpe), et konstrueerida Eestile sobiv mitmekultuurilise kooli mudel (s.o. ühtse Eesti kooli mudel, sarnaselt kiusamisvaba kooli mudelile).⁹ Uuringus nähakse mitmekultuurilise koolina kooli, milles õpe toimub eesti keeles ja kõigil õpilastel kujuneb ühtne riigiidentiteet, kuid väärtustatud on õpilaste, õpetajate ja kooliga seotud kogukonna kultuuriline ja keeleline mitmekesisus. Läbivalt on hakatud seda nimetama ka **ühtse Eesti kooli mudeliks**.

Mudeli eesmärgiks on kaasa aidata kohalike kogukondade ja sisserändajate integreerimisele ning selles püütakse leida lahendus kogukonna, sotsiaalsete probleemide, sallivuse ja identiteediga seotud probleemidele. Mudelis vaadeldakse erinevate meetmete koosmõju, rakendades neid koolis ja kogukonnas (nt lapsevanemad). Mudeli(te) rakendamisel testitakse, kuidas need ennustavad kultuuripädevuse, keelte pädevuste, sotsiaalse ja kodanikupädevuse, avatuse ja koostöisuse arengut ning marginaliseerumise ja radikaliseerumise ohtu nii koolis kui ka kogukonnas.

---

⁶ Vt täpsemalt: Balti Uuringute Instituut (2017), [Inimõigused ja inimõiguste alusväärtused Eesti koolis ja hariduspoliitikas](#).

⁷ Inimõiguste Instituut, "Inimõigused haridussüsteemis - võrgustumine, õpetajakoolitus ning noorte võimendamine" Toetussumma: 40 000 EUR. Inimõigused haridussüsteemis: võrgustumine, koolitus ning noorte võimendamine. Projekti eesmärgiks on panustada süstemaatilistesse positiivsetesse muutustesse inimõiguste hariduse andmisel Eestis nii formaalses kui mitteformaalses haridussektoris, arendades välja inimõigustesõbralike koolide võrgustiku ja pakkudes samade kogukondade vabaühendustele teemakohast koolitust ning uusi ajakohaseid õppematerjale. Erilist tähelepanu pööratakse rahvusvähemuste organisatsioonide ja vene õppekeelega koolide kaasamisele, sh Ida-Virumaal. Projekt panustab ka inimõiguste alase hariduse paremasse koordineerimisesse Eestis, algatades iga-aastase inimõiguste õpetamisega tegelevate organisatsioonide koostumise erinevate projektide ja initsiatiivide tutvustamiseks ning uute partnerluste ning ühisprojektide sõlmimiseks. Projekti partneriteks on Haridus- ja Teadusministeerium, Avatud Vabariik, Norra Helsinki Komitee. <https://www.humanrightsestonia.ee/mis-on-inimoigustesobralik-kool/>

⁸ Vt täpsemalt RITA-ränne projekti veebileht: <https://ranne.ut.ee/avaleht>

⁹ Vt täpsemalt RITA-ränne tööpakette: <https://ranne.ut.ee/7-t%C3%B6%C3%B6pakett>

Projekti raames elluviidavate tegevuste ja terminite kontseptuaalse ühtsuse huvides on projektis paika pandud ka kokkuleppeline definitsioon kultuuriliselt mitmekesise ühiskonna iseloomustamiseks, milleks on 'mitmekultuuriline ühiskond'.¹⁰ Sinna alla kuuluvad mitte ainult Eestis elav pikaajaline vene (või muu, mitte-eesti) emakeelega vähemusrahvus, vaid ka uussisserändajad ning eestlastest tagasipöördunud. Ühtse Eesti kooli mudeli eesmärgiks ei ole seega mitmekultuurilise koolis, vaid koolide mitmekultuurilise olemusega arvestamine ja parim võimalik toimetulek.

2.4. Muud arengud

Lisaks erinevatele kontseptsioonidele või mudelitele on Eestis arendatud ka maailmaharidust¹¹ ning muid, sageli vabaühenduste poolt eest veetavaid programme, nagu näiteks Kiusamisvaba Kool (KiVa), VEPA Käitumisoskuste Mäng, T.O.R.E., Salliv Kool, väärtuskasvatuse alased tegevused nagu näiteks "Väärtuste mäng" jt, mis kas osaliselt kattuvad või omavad teatud ühisosa ka mitmekultuurilise hariduse põhimõtetega.

2.5. Mitmekultuurilisuse käsitlemine õppekavades

Eesti koolide õppekavades (PRÕK ja GRÕK) on olemas üldpädevuste nimekirjas 1) kultuuri- ja väärtuspädevus ning 2) sotsiaalne ja kodanikupädevus (vt täpsemalt Lisa 2 aruande lõpus). Kultuuri- ja väärtuspädevus sisaldab muu seas oskusi tajuda ja väärtustada seotust oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga, väärtustada (kultuurilist) mitmekesisust, teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel ning olla salliv.

Seega arvestades asjaoluga, et erinevaid kontseptsioone ja lähenemisi on Eestis juba välja töötatud (kuigi enamik neist on jäänud suures osas ellu rakendamata) ning arvestades mh ka asjaolu, et Eesti koolide õppekavades (PRÕK ja GRÕK) on kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse arendamine juba ette nähtud, on tulevikus väljatöötatavate uute kontseptsioonide või strateegiate juures oluline esmajärjekorras hinnata, kas nimetatud pädevuste kaudu on mitmekultuurilise hariduse eesmärgid õppekavas juba kaetud, kas nende pädevuste arendamine vajab lisatoetust kontseptsiooni või strateegia näol, või kas mitmekultuurilise hariduse edendamiseks on vaja täiesti eraldiseisvat lähenemist ja lahendust. Lisaks tuleb silmas pidada 2018. aasta sügisel alanud uue ja pikaajalise Haridus- ja teadusstrateegia 2021–2035 loomist, mille kolmest teemarühmast kahes (ühiskonna sidususe ja heaolu töörühm ning väärtuste ja vastutuse töörühm) käsitletakse ka mitmekultuurilise ühiskonnaga seotud teemasid.¹²

---

¹⁰ Üheks RITA-ränne projekti eesmärgiks on ka valdkonna terminoloogiline ühtlustamine, sh hilisemaks kasutuselevõtuks ka teemaga seotud ministriumites.

¹¹ MTÜ Mondo ja Maailmakool <https://www.maailmakool.ee/>

¹² Vt strateegia osas täpsemalt: <https://www.hm.ee/et/haridus-ja-teadusstrateegia-aastateks-2021-2035>

3. VALDKONNAS TEGUTSEVAD ORGANISATSIOONID JA INSTITUTSIOONID

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Eestis mitmekultuurilise hariduse valdkonnas tegutsejatest (sidusrühmad), nende omavahelisest koostööst, peamistest tegevustest ja tegevusvaldkondadest, valdkondlikust kogemusest ning rahastusallikatest. Uuringu käigus kaardistatud valdkonnas tegutsevate organisatsioonid on ülevaatlikuna esitatud allolevas tabelis 1 ning detailsemalt aruande Lisas 3.^{13, 14}

Mitmekultuurilisusega seotud tegevusi pakkuvate organisatsioonide ja asutuste arv Eestis jääb ligikaudu 20-30 organisatsiooni suurusjärku. Neist valdkonnas aktiivseid tegutsejaid on ligikaudu 15, sh nii vabaühendused, avalik-õiguslikud ülikoolid kui ka riigiasutused.

Enamik tegutsejad on koondunud Tartusse ja Tallinnasse, osasid tegevusi või teenuseid pakutakse ka üle-eestiliselt. Pigem tegutsetakse lokaalselt ja isoleeritult, pakkudes teistes piirkondades heal juhul koolitust, ent on tekkinud ka koostöövõrgustikud, mille raames toimub ka piirkondadevaheline koostöö (nt on stabiilsed koostöösuhted Tartus asuva Rahvusvahelise Maja ja Narvas asuva VitaTiimi vahel).

Tabel 1. Valdkonnas tegutsevad peamised organisatsioonid, tähestikulises järjekorras

ASUTUS	PEAMISED TEGEVUSED	TEGEVUSTE KESTUSED	SIHTRÜHMAD ¹⁵	TEEMAVALDKONNAD
CONTINUOUS ACTION	Noortevahetus	n/a	Eesti noored	Vabatahtlik teenistus välismaal, noortevahetused
EESTI INIMÕIGUSTE KESKUS	(õigus)nõustamine	Ligi aasta, pidev	Rahvusvahelise kaitse saanud uussisserändajad (täiskasvanud)	Inimõigused, mitmekesisus, sisserändajate õigused
HARIDUSE TUGITEENUSTE KESKUS	Nõustamine, koolitamine	n/a	Lapsed, õpetajad, lapsevanemad	Õppenõustamine, nt kakskeelsuse osas
HEADEST	Keeleõppe laagrid / lõimumislaagrid	n/a	Eesti ja väliseesti noored	Eesti noored välismaal laagrites ja väliseestlastest laste keeleõppelaagrid Eestis
IMMISOFT - INTEGRATION	Uuringud, info- ja õppematerjalid,	1-2 aastat	Uussisserändajad	Uussisserändajate kohanemine ja keeleõpe

¹³ Tulenevalt kaardistuse läbiviimise perioodist (november-detsember 2018) ei kajata tabel täielikult *kõiki* mitmekultuurilise hariduse või selle valdkonnaga otsesemalt seotud tegutsejaid. Samuti võib osade nimekirjas olevate asutuste puhul tegevuste, sihtrühmade või teemade amplituuda olla laiem kui tabelis välja toodud. Eelkõige on antud nimekiri mõeldud saamaks esmast ja kiiret ülevaadet sellest, kes, millises valdkonnas ja kellele erinevaid tegevusi ellu viib.

¹⁴ Vt lisaks ka HTM varasemaid uuringuid, milledest osad puudutavad osati ka mitmekultuurilist haridust: <https://www.hm.ee/et/tegevused/uuringud-ja-statistika-0>

¹⁵ Sihtrühmade all on välja toodud eelkõige ainult siinse uuringu teemavaldkonnaga (mitmekultuurilisus või kultuuriline mitmekesisus) seotud sihtrühmad.

RESEARCH INSTITUTE	koolitused, nõustamine			
INIMÕIGUSTE INSTITUTE	Õppematerjalid, konverentsid	n/a	Õpetajad, koolid, laiem üldsus, õpilased	Inimõigused, demokraatia, vastuoluliste teemade käsitlemine koolis
INNOVE¹⁶	Õppematerjalid, infomaterjalid, koolitused, võrgustiku loome, ürituste korraldamine, konverentsid; keeleõpe (<i>väljaspool siinse uuringu fookust</i>)	Pidev	Õpetajad, koolipersonal, laiem üldsus, teised sidusgrupid, lapsevanemad	Lõimitud aine ja keeleõpe (LAK), sh keelekümblus, metoodikakeskused,
IOM Estonia	Infotunnid, loengud, õppematerjal	Ligi aasta	Õpetajad, õpilased, üliõpilased, noortekeskuste töötajad, noored	Rändega seotud teadlikkuse tõstmine, Rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu edendamine Eestis
JOHANNES MIHKELSONI KESKUS (JMK)	Võrgustiku loomine rändetaustaga inimeste ja kohalike vahel, ürituste korraldamine, teavitamine, huvitegevus	Üritused mahuvad üldjuhul ühte päeva	Eelkõige rahvusvahelise kaitse saanud isikud, sh alaealiste lastega perekonnad, kohaliku kogukonna liikmed, vähem ka noored (teavitustegevusel) ja sotsiaal- ja haridusala töötajad, sihtgrupiga töötavad spetsialistid	Huvitegevus ja selle kaudu kontaktide loomine, varjupaiga taotlemine ja rahvusvahelise kaitse saamine, sotsiaalne keeleõpe, kohalike ka rändetaustaga inimeste kokkutoimine
MONDO	Koolitused ja õppematerjalid	Umbes 2-aastased projektid, u alates 2010 ja 2013	Eelkõige õpetajatele, aga kohati on sihtrühmaks ka õpilased, koolijuhid ja lasteaiakasvatavad	Maailmaharidus, inimõigused, arengukoostöö
PAGULASABI	Koolitused, nõustamine, töötoad, suvelaager, õppematerjalid, võrgustiku loome	Ligi 2 aastat	Haridustöötajad lasteaias ja koolis, õpilased, lapsevanemad	Haridusasutustes rändetaustaga laste vastu võtmisega seotud küsimused
RAJALEIDJA	Õppenõustamine ja juhtumiarutelud, ümarlauad	Pidev	Eesti-vene, vähem sisserändaja taustaga lapsed, vanemad ja haridusasutused	Osa õppenõustamisest, suureneb eesti ja vene kooli liitmisel ning rändetaustaga õpilaste kooli tulemisel
SA OMANÄOLISE KOOLI ARENDUSKESKUS JA AVATUD MEELE INSTITUTE	Koolitused, nõustamine, arendusprojektid	Koolitused nädal-160h, projektid 1-2 aastat	Õpetajad, haridusasutuste muu personal	LAK õppe rakendamine

¹⁶ Siia tabelisse sisse viidud vaid valikuline nimekirjategevustest.

SANA (ARCHIMEDES)	Koolitused-töötoad, teavitus, kaardistamine, võrgustumine, nõustamine-mentorlus, foorum-konverents, õppekavaarendus, kontseptsioonipaber, noorteüritused, kogupereüritus	3 aastat, 1,5 a, 3-6 kuud, alates 2014-15	Noorsootöötajad, noorteorganisatsioonid, noored, KOV ametnikud, haridusasutused, noorte koolitajad	Noored inimõiguste eest, teadlikud ja tegusad noored, hoolivate väärtuste tegevuskava, programm hooliv klass, programm noortekohtumised, pikaajaline rahvusvaheline projekt "democracy reloaded"
TALLINNA ÜLIKOOL	Teadus-, katse-, arendus-, rakendusuringud, õppematerjal 3-12-aastastele muukeelsetele lastele kohanemisprogrammis	Aasta (mõned korduvalt), 2007-2015	I kooliastme ja lasteaia õpetajad ja õpilased	Keelekümblusprogrammi laste toimetulek, õpetamissuutlikkus mitmekultuurilises keskkonnas, kohanemisprogrammi materjal lastele
TARTU RAHVAÜLIKOOL	Eesti keele koolitused, digi- ja baaskirjaoskuse arendamise tööriistakast õpetajatele jt sisserrändajatega seotutele	2-3 aastat, alates 2016	Rahvusvahelise kaitse saanud uussisserändajad, rändetaustaga õppijad, sh lapsed, ka nende õpetajad, tugisikud ja muud huvigrupid	Eesti keel, muu toimetulek, erinevad kultuuriõngud (<i>väljaspool siinse uuringu fookust</i>)
TARTU RAHVUSVAHELINE MAJA (TRVM)	Koolitused, nõustamine, materjalid, tundide läbiviimine koolides, töötoad, töö pagulaslastega	3 aastat	Õpetajad, lasteaiakasvatajad, koolitajad, õpilased, uussisserändajad (lastevanemad), KOV ametnikud, üksikjuhtudel ka meditsiinitöötajad	Kultuuriküsimustes nõustamine, uues riigis kohanemise protsessi mõtestamine ja kõikide osapoolte (õpilane, õpetaja, vanem) toetamine, eesti keel, Eesti kultuur, maailmaharidus, töö pagulaslastega Tartus (abi kooliga või koolis, turvalise keskkonna soodustamine, kultuurinormide mõtestamine jm)
TARTU ÜLIKOOL	Koolitused, konverents "liitev klass, liitev kool", õppematerjalid.	2 kuud, 2 aastat, alates 2016	Õpetajakoolituse üliõpilased ja koolide meeskonnad	Sotsiaalne õiglus ja kaasav haridus mitmekesisel või mitmekultuurilisel õpikeskkonnas ja uussisserändajate kohanemise toetamine koolis
TÜ EETIKAKESKUS	Mängu ja käsiraamatu loomine, haridusasutuste võrgustiku loomine (sh koolitused)	1-2-aastased projektid, alates 2016	Haridusasutustele – üldhariduskoolidele, mitmekultuurilised ja venekeelsed koolid-lasteaiaid, lasteaiaid	Rändetaustaga laste vastuvõtmisel valmisoleku tõstmine, aga ka üldisem mitmekultuuriline väärtusarendus
TÜ NARVA KOLLEDŽ	Koolitused, seminarid, õppematerjalid,	Pidev, 2 aastat	Õpetajad ja lasteaia õpetajad	Lapse arengu toetamine mitmekultuurilises kasvukeskkonnas, omakultuurilise identiteedi

	uuringud, ajakirja väljaandmine			kujunemine koolieas, kultuuridevaheline suhtlemine ja mitmekultuuriline haridus, mitmekultuurilised lasteaiaõpetajatele
VITATIIM	Mitmekultuurilise hariduse edendamiseks kasutatakse rahvusvahelisi vabatahtlikke (al 2008), hiljem on juurde tulnud kohalikud ja rahvusvahelised koolitused ja õppereisid haridustöötajatele ja rahvusvahelised projektid noorsootöö ja haridusvaldkondades.	1-2 aastat	Noored, noorsootöötajad, haridustöötajad (üldhariduskoolide õpetajad, lasteaiaõpetajad, täiskasvanute koolitajad, koolijuhid). Laiemalt Ida-Virumaa elanikkond.	Rahvusvahelised vabatahtlikud lasteaedades, koolides jt organisatsioonides – kultuurikontakti võimaluste loomine. Kultuuridevaheline koostöö ja õppimine, solidaarsus, kodanikuühiskond, sotsiaalne kaasatus, hoolimine ja baasväärtused.
YOUTH FOR UNDERSTANDING (YFU)	Koolitused (töötoad)	Pakuvad alates 2015	Täiskasvanutele ja õpilastele (8-12 klass)	Kultuuri- ja väärtuspädevuste ning sotsiaalsete ja kodanikupädevuste arendamine ja kultuuribarjääride ületamine

3.1. Sihtrühmad

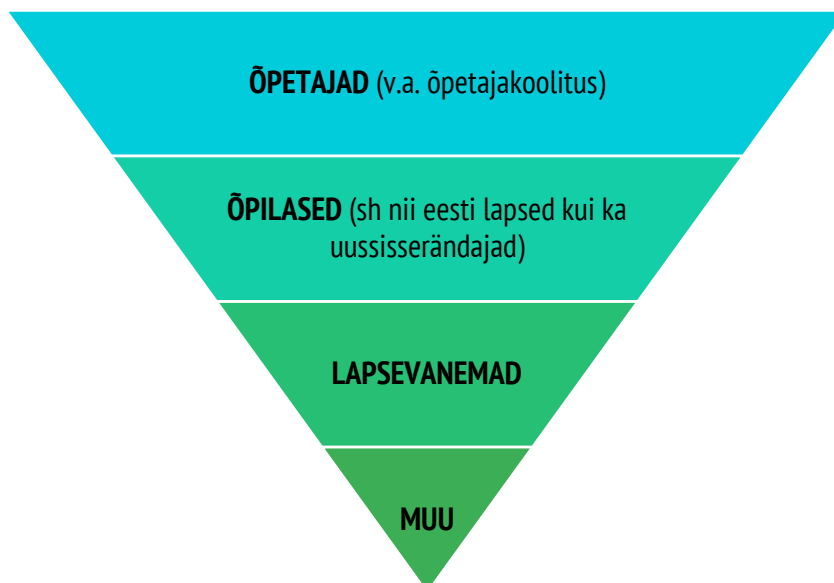
Mitmekultuurilise hariduse sihtrühmad (siinse uuringu raames kaardistatud asutuste/sidusrühmade põhjal) varieeruvad küllalt palju.

Kõige sagedamini on sihtrühmaks **õpetajad** ning kooli- ja teiste haridusasutuste (nt lasteaedade) personal. Oluliselt **vähem** on tänase multikultuurse hariduse sihtrühmaks **õpilased** (kõik, sh eesti emakeelega õpilased) ning **uussisserändajatest lapsed** ise; **lapsevanematele** suunatud tegevusi esineb marginaalselt (vt joonis 1).¹⁷ Eraldi võib välja tuua, et kuigi õpetajatele suunatud tegevusi on suhteliselt palju, siis alles õpetajaks õppijatele on tegevusi suunatud pigem vähe. Vajadust õpetajakoolitusse mitmekultuurilisuse teema põhjalikumalt ja efektiivsemalt sisse tuua ning selles valdkonnas sektoriteülest koostööd teha nimetasid ning rõhutasid olulisena ka paljud intervjuueeritud osapooled.

Otseselt **rändetaustaga õpilaste** ja **täiskasvanute** toetamisele on pühendunud mõned valdkonnas tegutsejad.

¹⁷ Keeleõppe alased tegevused ei olnud antud uuringu ja kaardistuse fookuses. Keeleõppe alaseid tegevusi kaardistatakse mh ka RITA-ränne projekti raames ning on osaliselt kaardistatud ka uuringu "Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus" (2018) raames.

Joonis 1. Peamised mitmekultuurilise hariduse sihtrühmad

* MUU: koolijuhid, kogukond/ühiskond, tugispetsialistid, ametnikud jt

Enamik uuringus küsitatud organisatsioone lähtuvad tegevuste väljatöötamisel ja suunamisel eelkõige otsesest vajadusest, mis omakorda tuleneb sellest, milliste küsimustega nende poole (kõige sagedamini) pöördutakse. Kaheks fookusvaldkonnaks on kujunenud **mitmekultuurilisuse mõtme sissetoomine koolidesse laiemalt** (pigem seletavas võtmes, nt tullakse rääkima mõnest piirkonnast või kultuurist), ning **koolide toetamine, kus on uussisserändajad** ja kus alutakse abi kultuuriliste erinevuste, sisserändaja või personali toetamisega jms.

Täpsemalt on valdkonnas tegutsejate hinnangutest erinevate sihtrühmade vajaduste ja prioriteetseks seadmise kohta kirjutatud alaosas 3.5.

3.2. Tegevused

Tabelis 2 on esitatud, millistes valdkondades erinevad organisatsioonid (sh vabaühendused, ülikoolid ja riigiasutused) oma tegevusi ellu viivad. Kuna tabelisse on koondatud info ainult kaardistuse raames saabunud tagasiside põhjal, on tõenäoline, et mõned valdkonnad ja elluviijad võivad puududa. Oluline on silmas pidada ka, et organisatsiooniti võivad tegevused olla erineva mahu ja regulaarsusega.

Tabel 2. Valdkondlikud tegevused ja nende elluviijad

ÕPETAJATE ESMAKOOLITUS	TLÜ, TÜ
ÕPETAJATE TÄIENDKOOLITUS	TLÜ, TÜ, Mondo, Eetikakeskus, TRVM, Innove, Vitatiim, SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus ja Avatud Meele Instituut, Hariduse Tugiteenuste Keskus
ÕPETAJATE NÕUSTAMINE	TRVM, SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus ja Avatud Meele Instituut, Hariduse Tugiteenuste Keskus, Hariduse Tugiteenuste Keskus
KEELEÕPE	<i>(ei olnud siinse kaardistuse fookuses)¹⁸</i>

¹⁸ Vt keeleõppe ja eesti keele koolituste pakujate osas nt: TLÜ (2018), "Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus", 3. osa uuringust, keeleõppe pakujate analüüs.

KOOLIJUHTIDE KOOLITUS	TÜ, Mondo, Eetikakeskus, Vitatiim, Inimõiguste Instituut, SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus ja Avatud Meele Instituut
KOOLIMEESKONDADE KOOLITUS/NÕUSTAMINE	TÜ, Eetikakeskus, TRVM, SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus ja Avatud Meele Instituut
ÕPPEMATERJALIDE LOOMINE	TLÜ, TÜ, TRVM, Mondo, Eetikakeskus, Tartu Rahvaülikool, Innove, Inimõiguste Instituut
ÕPPEMATERJALIDE SEIRE JA VAJADUSANALÜÜS, SISULINE ANALÜÜS	-
INFOMATERJALIDE LOOMINE	TRVM, Innove
TEAVITUSTE LÄBIVIIMINE	JMK, TRVM, IOM
TÖLKETEENUSE PAKKUMINE/VAHENDAMINE	Pagulasabi, TRVM, JMK
KOOLIPIDAJATE KOOLITAMINE/NÕUSTAMINE	<i>(ei olnud siinse uuringu fookuses)</i>
RAHVASTE KULTUURIPÄEVADE KORRALDAMINE KOOLIDES	≈ JMK ja Tartu Rahvaülikool, MONDO, TRVM
LASTELE LISATUNDIDE / ÜRITUSTE LÄBIVIIMINE	TRVM
LASTEVANEMATELE KOOLITUSTE / TEABEÜRITUSTE LÄBIVIIMINE	JMK, Hariduse Tugiteenuste Keskus, TRMV
ÕPPEREISIDE KORRALDAMINE	JMK, Pagulasabi, Vitatiim, HeadEst, Continuous Action
RAHVUSVÄHEMUSTE EMAKEELEÕPE	<i>(ei olnud siinse uuringu fookuses)</i>
ÕPPEKAVAARENDUS	HTM, Innove
LÕIMUMISLAAGRID	HeadEst; INSA (rahastaja)

* TRVM = Tartu Rahvusvaheline Maja; JMK = Johannes Mihkelsoni Keskus; INSA = Integratsiooni Sihtasutus

Valdkondadest kõige enam tegeletakse õppematerjalide loomisega ning seejärel koolipersonali (eriti õpetajate) täiendkoolitusega, aga ka teiste sihtrühmade koolitamisega. Nõustamisega seotud tegevusi on pigem vähe ja need toimuvad pigem vastavalt vajadusele ja organisatsiooni muu tegevuse osana (sh enamasti ka ilma konkreetse rahastusallikata, juhul kui nõustamisalaseid päringuid on vähemal määral või neid päritakse juhuslikult, ebaregulaarselt või *ad hoc*). Üksikud organisatsioonid on tegelenud ka haridusasutuste personali või sihtrühmade omavahelisele võrgustamisele kaasa aitamisega.

Tabelist johtub, et on valdkondi, kus tegutsevad mitmed organisatsioonid ja on valdkondi, kus tegutsevad vaid mõned üksikud. Kuigi uuringu käigus ei olnud fookus mikrotasandil ega ei uuritud detailselt, milliseid tegevusi tehakse või milliseid materjale luuakse, uuriti intervjuudes osalenud tegutsejate käest, kui palju on nende töös kattuvusi ning intervjuueeritud leidsid, et pigem toimub üksteise täiendamine kas teemade, meetodite või ideoloogiliste lähenemiste osas.

Üksikute **tegevuste kestus** varieerub olulisel määral – on paartunniseid nõustamisi, ühepäevaseid kohtumisi, paarikuulisi või aastaringseid koolitusi, ja ka ebaregulaarselt pakutavaid tegevusi. Enamike projektide kestvuseks on 1-2 aastat, vähematel kuni 3 aastat, ent tegutsetakse ka projektide vahel, osasid tegevusi kas tehakse projektiväliselt või püütakse integreerida osaks mõnest muust projektist jne. Tegevuste vähenemine regulaarsus võib tuleneda ühelt poolt sellest, et valdkond alles areneb ja valdkonnas tegutsejate ring on väljakujunemisfaasis, teiselt poolt aga sellest, et tegevused on rahastatud projektipõhiselt. Mitmed intervjuueeritavad nägid probleemina tegevuste järjepidevuse puudumist ja avaldasid soovi laiendada juba olemasolevaid tegevusi või levitada väljatöötatud materjale või koolitusi veelgi laiemale sihtrühmale. Kokkuvõtlikult võib öelda, et valdkonda iseloomustab praegu pigem episoodiline tegevus, mitte süsteemne lähenemine ja arendamine.

Intervjuudest valdkonnas tegutsejatega jäi kõlama mõte, et mitmekultuurilises hariduses tuleb liikuda keeleõppest ja keelekesksest lähenemisest edasi mitmekultuurilise hariduse teistele aspektidele, haarates sh sihtrühmana kogu õpilaskonda, mitte vaid erinevaid rahvusvähemusi. Tõenäoliselt peegeldab see vähemalt osaliselt tänast olukorda, kus kaks peamist tegevust, mida saab lugeda mitmekultuurilise hariduse osaks (a - see, mille eesmärgiks on seletada eesti emakeelega lastele, et rändel on palju erinevaid põhjuseid ja erinevates maailmanurkades elavatel inimestel on väga erinevad võimalused; ja b – see, mille eesmärgiks on, et ühes klassis õppivatel lapsed omaksid võimalikult võrdseid võimalusi kvaliteetse hariduse saamiseks ja koolikeskkond oleks kõigile võimalikult turvaline nii füüsilises, kui ka psüühilises mõttes), eksisteerivad mõneti paralleelselt ja ei ole omavahel väga seotud, seega osadel intervjuueeritavatel puudus teadmine tehtavast maailmahariduslikust tööst. Osaliselt peegeldab see aga olukorda, kus vajadus turvalise ja toetava klassiruumi järgi, kus õpetajad oskaksid konstruktiivselt tegeleda nii stereotüüpide ja eelarvamustest tekkivate negatiivsete hoiakutega (nt mitte lihtsalt keelata, vaid kontseptualiseerida) ning näha sisserändetaustaga lapses ressursse, millest saaks võita nii sisserändetaustaga laps ise kui ka teised teda ümbritsevad inimesed.

Täpsemalt on valdkonnas tegutsejate hinnangutest erinevate arenguvajaduste kohta kirjeldatud peatükis 3.5.

3.3. Rahastus

Peamised rahastajad mitmekultuurilisuse valdkonnas Eestis on Haridus- ja Teadusministeerium (sh Innove), Siseministeerium, Välisministeerium ja Kultuuriministeerium (sh INSA kaudu). Täpsem nimekiri erinevate kaardistatud tegevuste rahastajate ja eelarvete indikatiivse suuruse kohta on kirjas lisas 6.

Peamised rahastusvaldkonnad on kaardistuses osalenud organisatsioonide põhjal järgmised:

1. Haridus- ja Teadusministeerium, mis toetab eelkõige keeleõppega seotud tegevusi,
2. Kultuuriministeerium, mis toetab keeleõppega seotud tegevusi ja rahvuskultuuriseltside tegevusi,
3. Siseministeerium, mis toetab eelkõige uussisserändajate ja rahvusvahelise kaitse saanutele suunatud tegevusi,
4. Välisministeerium, mis toetab maailmahariduse ja inimõiguste alase hariduse tegevusi (osana arengukoostöö rahastusest).

Lisaks Eestipoolsele (ja eelkõige riigieelarvelisele) rahastusele toimub mitmekultuurilise hariduse tegevuste finantseerimine, sh ka otse haridusasutustele, järgmiste peamiste allikate kaudu: Euroopa Komisjon (nt AMIF fond DG HOME poolse vahetu rahastamisega), Erasmus+¹⁹, Nordplus²⁰, Ameerika Ühendriikide saatkond, Briti nõukogu, UNESCO, Hasartmängumaksu nõukogu jt. Samal ajal ei tuvastatud selle kaardistuse raames erasektori või erasektori fondide poolset rahastust.

Kui hüpoteetiliselt laiendada kaardistust ka koolidele ning uurida nende mitmekultuurilise haridusega seotud haridusprojekte, muutub koostööpartnerite ring mõnevõrra laiemaks. Nii toimub mitmeid erinevaid tegevusi koolides näiteks Nordplus meetme kaudu (kus koolid osalevad vahetult ise, s.t.

---

¹⁹ Erasmus + programmi kohta üldhariduses vt täpsemalt <http://haridus.archimedes.ee/erasmus-programm-uldhariduses>.

²⁰ Nordplus programmi kohta üldhariduses vt täpsemalt <http://haridus.archimedes.ee/nordplus-programm-uldhariduses>.

tegevusi ei viida koolis ellu läbi vahendajate vaid kool on projektipartneriks).²¹ Selle põhjal võime oletada, et koolides võib toimuda ka muude rahastajate toetavaid tegevusi. Taoline rahastusallikate kaardistamine vajab aga eraldiseisvat ning põhjalikumat ja aeganõudvamat kaardistust ning ei ole osas siinsest uuringust. Seega ei anna käesolev rahastusallikate kaardistus täielikku pilti haridussüsteemis toimuvast, kuid uuringu tulemustele ja intervjuudele tuginedes saame oletada, et valdav osa rahastusest mitmekultuurilisuse valdkonnas tuleneb siiski eelnimetatud allikatest.

Mitmed valdkonnas tegutsevad organisatsioonid on ühe puudusena välja toonud **rahastuse projektipõhisuse**, seda kahel põhjusel. Esiteks takistab projektipõhisus pikemaajalist ekspertiisi koondumist ehk nn ekspertiisikeskuse või kompetentsikeskuse teket, sest juba tekkivale ekspertiisile ei ole tingimata rakendust pärast projekti lõppemist. Teise puudusena nimetati rahastajate soovi rahastada eriti lühiajalisi projekte (nt üheaastased projektid), mille eesmärgiks on töö haridusasutustega: haridusasutuste eripära ei võimalda mitmel perioodidel tegevusi tõhusalt läbi viia (ennekõike suvel, aga ka nt kooliaasta alguses, teatud juhtudel ka eksamiperioodidel jms), projektitegevus kontsentreerub teatud perioodidele, sellele lisandub ka lühiajaliste projektidega kaasnev tihe aruandlus ehk nn bürokraatia lisakulu. Oluline on ka see, et teatud tegevused nõuavad pikaajalist kestvust – nt keelt ei saa selgeks vaid lühidalt kursuseid pakkudes, teatud meetodite rakendamine võib vajada tagasisidet, nõustamist võib vaja minna protsessi arenedes mitu korda, ja seetõttu on sageli oluline stabiilne ja pikaajaline rahastus. Ühe intervjuueeritu poolt tuakse projektide puhul lisaprobleemina välja ka asjaolu, et rahastustaotluste või projektkonkursside puhul oodatakse sageli uuenduslikke lähenemisi, uusi tegevusi või innovatiivseid elemente olukorras, kus tegelikult on suurim vajadus pakkuda hoopis sarnaseid või juba testitud tegevusi rohkematele sihtrühmadele, levitada juba loodud materjale suurema sihtrühma hulgas jms.

Ühe teemana tõstasid intervjuudes ka püsirahastuse eraldamisega seotud küsimused. Kuigi ühelt poolt soovivad organisatsioonid, et rahastus oleks püsiv, sest see suurendab stabiilse arengu võimalusi, toob see samas, iseäranis kolmanda sektori organisatsioonide kontekstis, ka olulisi riske. Intervjuudele tuginedes võib teatud organisatsioonidele või tegevustele püsirahastuse eraldamise miinuseks pidada järgmisi asjaolusid:

1. see seab vabakonna organisatsioonid ebavõrdsesse olukorda,
2. võib tekitada teatud monopoli mõne konkreetse tegevuse või teenuse pakkumise juures,
3. legitimeerida (ainult) ühe lähenemise või meetodika.

Sellest tulenevalt võib kaduda vabakonnale omane läbipaistvus, võrdne kohtlemine ja loomulik areng ning tegevustest võivad kõrvale jääda mitmed organisatsioonid. Samuti on oluline suurendada koostööd erinevate tegutsejate vahel, mitte ebavõrdsena tajutavat konkurentsi.²²

---

²¹ Näiteks kui vaadata Nordplus ehk Põhjamaade Ministrite Nõukogu poolset rahastus alameetme Nordplus Junior kaudu (suunatud koolidele), on projektide andmebaasis (<https://www.nordplusonline.org/Projects2/Project-database>) mitmeid rahastust saanud Eesti koole. Siinkohal mõned näited toetust saanud projektidest, kus vähemalt üks partneritest on olnud mõni Eesti haridusasutus: "**Active young integrating citizens**" (Tallinna Järveotsa Gümnaasium), "**Are we more similar or different 2014-2016**" (Tartu Raatuse Gümnaasium), "**Baltic and Nordic children smile the same**" (Tallinna Sipsiku lasteaed), "**Bilingual education: stories of success**" (Kohtla-Järve Slaavi Põhikool) jpt. Seega tasub lisaks vabaühenduste tegevustele kaardistada edaspidiselt ka koolide ja lasteaedade osalused erinevates (rahvusvahelistes) mitmekultuurilise hariduse teemavaldkonnaga seotud projektides.

²² Ühe võimaliku variandina võib kaaluda Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti uuringuvõrgustiku (FRANET) lähenemist, kus kõigepealt konkureerivad tegevusperioodi rahastamisele võrdsetel alustel kõik kandidaadid,

Projektipõhisuse ja püsirahastuse plussid ja miinuseid arvestades võib kaaluda, kas keskteeks oleks pikemad projektid ja läbipaistvad hanked, mis aitaksid valdkonnas tegutsejatel enda tegevust fookuseerida ja eesmärgistada, millega paralleelselt oleks võimalus taotleda lühiajaliselt väiksemamahuliste tegevuste rahastust, et saaks areneda uued tegijad, et soodustada niššide kujunemist ja mitmekesiste lähenemiste kasutamist.

3.4. Pädevus ja võimekus

Valdkonnas tegutsevate organisatsioonide pädevus ja kompetents on välja kujunenud üldjuhul praktilise tegevuse käigus ehk õpitud ning ennast arendatud on valdkonnas igapäevaselt tegutsedes. Suur osa neist konkreetsetest isikutest, kes on tegevused välja töötanud või viivad neid ellu, omab küll akadeemilist kraadi (s.t. bakalaureuse, magistri või doktorikraadi; viimast omatakse eelkõige pigem ainult valdkonna uurijate poolt), kuid see ei ole "mitmekultuurilise hariduse" kraad. Intervjuudes märgiti, et mitmekultuuriline haridus on valdkond, kus saavad kokku erinevad teooriad ja pädevused, mis võivad olla seotud nii pedagoogika, kui kriitiliste teooriatega (ennekõike CRT), nii psühholoogiaga, kui ka sotsiaaltöoga - tänasel päeval ei ole sellise suunitlusega haridust ega ole arvestataval määral ka õppekavasid, mida võiks pidada sobivaks, et mitmekultuurilise hariduse eksperte koolitada, seega ei peeta seda ka adekvaatseks kriteeriumiks, mida tegevuste elluviimisel või nende tõhususe või kvaliteedi hindamisel silmas pidama.

Seega on valdkonnas tegutsejate taust mitmekesine ning sageli tuleneb soov valdkonnas tegutseda pigem kokkupuutest sihtrühmaga, soovist parandada probleemsena tajutavat olukorda, kontseptualiseerida olemasolevaid kogemusi jms, kui suunatud karjäärivalikust. Samal ajal nimetatakse intervjuudes korduvalt, et väga teretulnud oleks teoreetike-praktikute koostöö, sh praktilise töö senisest suurem suhestamine valdkonna viimaste teooriate või arengutega. Praktikute poolt soovitakse seda eelkõige järgmistel põhjustel:

1. enda senise tegevuse ja kasutatava metoodika valideerimine,
2. uute, teadusmaailmas aktuaalsete lähenemiste/suundade/raamistike kasutuselevõtt,
3. soov ja vajadus mitmekülgse ekspertiisi kokku toomise järele (nt on organisatsioonil endal pädevus eelhoiakute valdkonnas, ent see vajab sidumist õpetaja oskuste suurendamisega kiusamise ennetamiseks).

Lisaks praktika ja teooria omavahelisele ühildamisele peetakse oluliseks ning uuritakse ja kasutatakse ka rahvusvahelisi kogemusi: teiste riikide praktikaid, sh osaletakse õppereisidel või rahvusvahelistel koolitustel, jälgitakse teiste organisatsioonide kogemusi jms.

Mitmekultuurilisuse valdkonnas tegutsevad organisatsioonid (eelkõige vabaühendused) teevad tegevuste elluviimisel tihti koostööd teiste organisatsioonidega ning kasutavad lisaks enda personalile ka eksperte väljastpoolt (teistest organisatsioonidest, kõrgkoolidest jm). Mõnede organisatsioonide puhul tuleb elluviidavate tegevuste või projektide alane mitmekultuuriline kompetents peamiselt või ainult väljastpoolt organisatsiooni (s.t. teenus ostetakse teistelt ekspertidelt sisse), osade organisatsioonide puhul toimuvad tegevused kahasse, ja osade organisatsioonide puhul on pädevus ainult organisatsiooni sees – seega on pilt üpris mitmekesine. Sageli küsitakse ka nõu teistelt organisatsioonidelt või tegutsejatelt, kus teatakse olevat rohkem kogemust vastava sihtrühmaga töötamisega, seda mh ka enda kompetentsi täiendamiseks Näiteks kultuuritundlike teemade puhul

---

kuid seejärel on võitjal 4-aastane (mittesiduv) toetus raamlepingu vormis, mille jooksul täpsustatakse konkreetsed tegevused (uuringud) mida rahastatakse.

on korduvalt nimetatud Tartus Tartu Rahvusvahelist maja ja/või Pagulasabi, kelle poole osad organisatsioonid on kas ühe või teise küsimusega pöördunud (sh näiteks koolid, kus uussissrändajate lapsed õpivad; või spordiringid, kus uussissrändajatest lapsed käivad). Mõnedel juhtudel on organisatsioonide personal kas ise rahvusvahelise ja rändetaustaga ja on arendanud kompetentsi, mida võib pidada kultuuritõlke kompetentsiks. Pedagoogiliste küsimustega (nt õppekava ja meetodikaga seotud küsimustega) pöördutakse aga nt Innove poole.

Mitmekultuurilisusega seotud tegevuste ja projektide elluviimisega on üldjuhul alustatud **vajadusepõhiselt**, ja ehk ka mõneti juhuslikult (nt juhtudel, kui organisatsiooni poole on erinevate küsimustega pöördutud ning sellest tulenevalt nähakse, et mingit valdkonda on vajalik põhjalikumalt edasi arendada); üheks sageli nimetatud põhjusena valdkonnas tegevuste algatamiseks toodi ka organisatsiooniliikme sisemist missiooni ja soovi probleemi leevendada. Üldjuhul on mitmekultuurilisusega või mitmekultuurilise haridusega seotud tegevused seotud organisatsiooni varasemate tegevustega või on tegemist nende laiendamisega. Nt väärtuskasvatusele lisandub mitmekultuuriline mõõde või hakatakse lisaks rändetaustaga inimeste kohanemisalasele nõustamisele nõustama samades küsimustes ka haridusasutusi või teisi kokkupuutuvaid isikuid/organisatsioone (nt koolid, lasteaiad, muuseumid, raamatukogud, spordiklubid, KOV ametnikud jmt).

Intervjuueritud mitmekultuurilise hariduse valdkonnas tegutsejad – koolitajad, nõustajad, õppematerjalide loojad jt – enda nn erialase pädevusega või kompetentsiga seotult puudujääke väga esile ei tõstnud, pigem toodi välja üldisemaid takistusi ja vajadusi.

Üheks oluliseks praktiliseks probleemiks organisatsioonides ja koostöövõrgustikes on **pädevuse kinnistumine konkreetsetesse inimestesse**, kelle lahkudes kaob organisatsioonist sageli ka vastav teadmine. Intervjuudes pakuti välja järgnevaid võimalikke lahendusi:

1. pädevuse selgem ja süstemaatiline (eelkõige eesmärgistatud) säilitamine ja selle säilitamise toetamine organisatsioonides,
2. projektide või tegevustega seotud tulemuste senisest suurem ja põhjalikum avalikustamine ja seeläbi säilitamine (s.o. kogemuste jagamine avalikult, kaudselt ka kasutamiseks õppematerjalina teistele huvitatud osapooltele),
3. laiem avatus ja antud valdkonnas tegevuste elluviijate suurem märkamine/tunnustamine.

Oluline on, et eelnimetatud tegevuste jaoks võib organisatsioonidel sageli puududa nii finantsiline kui füüsiline ressurss, mistõttu tasub kaaluda, kas ja kuidas saab seda kas riigi või valdkondlike katuseorganisatsioonide (nt INSA või INNOVE) poolt toetada. Samal ajal võib oletada, et peamine roll pädevuste säilitamise, süstematiseerimise, üldistamise ja edasiandmise osas peaks olema eelkõige just akadeemial ehk ülikoolidel (sh läbi valdkondlike teadustööde, lõputööde, tegevuste piloteerimise, aga ka regulaarse seire jmt kaudu).

Rahastuse ebapüsivast või projektipõhisest iseloomust tingituna on mõnedel organisatsioonidel puudus ka mitteerialasest kompetentsist (nt kommunikatsioonioskused), mis võib olla takistuseks organisatsiooni poolt pakutavatest teenustest teavitamisel – st teenus on küll olemas, aga selle olemasolust teatakse Eestis ebapiisavalt ja seda ei jõuta oma enda vahenditest piisavalt kas kommunikeerida või sihtrühmani jõuda. Tuuakse välja, et mitmetel juhtudel on sellised kulud rahastaja silmis olnud ebaotstarbekad ning organisatsioonid ei saa seetõttu pudelikaelast läbi ning tuleb valida, mida vähendada ja millele keskenduda – kas teenuse pakkumisele mitmekesisemale või laiemale sihtrühmale, teenuse pakkumisele väiksemale sihtrühmale aga süstemaatiliselt või järjepidevamalt vmt.

Taolisteks vajalikeks mitteerialasteks kompetentsideks on näiteks kommunikatsioonijuhtimine, raamatupidamine, üleriigiline või rahvusvaheline koordineerimine vms. Seetõttu on oluline, et projektides oleks teatud mahus või viisil (nt üldkulude suurendamise kaudu) lubatud ka tegevused, mis toetavad mh kompetentsi levimist, selle suurendamist või organisatsiooni juhtimist ja arendamist. Nimetatud kitsaskohad ei ole probleemiks mitte ainult mitmekultuurilises valdkonnas tegutsevatele asutustele, eeskätt vabaühendustele, vaid kohalduvad suures osas kõikidele Eestis projektipõhiselt tegutsevatele organisatsioonidele.²³

3.5. Koostöö

Kuigi enamik valdkonnas tegutsevaid organisatsioone teeb koostööd vähemalt mitme teise organisatsiooni, riigiasutuse, kooli vt asjast huvitatutega (täpsemad koostööpartnerid on välja toodud lisas 5), leiavad osapooled, et **koostöö mitmekultuurilise valdkonnas on pigem vähene**.

Sarnaselt pädevusele sõltub koostöö tegemine pigem inimestest, nende omavahelistest suhetest, ja koostöö toimub pigem isikute, kui rollide pinnalt.

Intervjuudes nimetati, et parem võiks olla **ülikoolidevaheline koostöö** – Tartu ja Tallinna Ülikooli vahel -, kus mitmekultuurilise valdkonnas võiks üheskoos uusi meetodikaid välja töötada või vahetada.

Tõsiseks puuduseks peetakse **teoreetikute ja praktikute omavahelise koostöö ja teadmiste vahetamise vähesust** – teisisõnu eksisteerib mitmekultuurilise hariduse valdkonnas suur lõhe ja eraldatus praktika ning teadusliku teooria vahel. Terviklikult toimiva süsteemi puhul on oluline, et info liiguks nii ülevalt alla (teoreetikutelt praktikutele, kus praktikud saavad vajadusel enda teoreetilist kompetentsi suurendada) kui ka alt-üles, mis abistaks teoreetikuid mh ka uurimisteede defineerimisel. Praktikud saavad aidata teoreetikutel testida mudeleid oma igapäevase töö käigus, nii näiteks leiti ühes intervjuus, et ülikoolidel on palju mitmekesisem ülevaade paljudest teoreetilistest mudelitest, praktikutel võib aga lähtepunktiks olla pigem üks mudel, mille toimivust on aja jooksul kinnitatud (s.t. praktilise tegevuse käigus valideeritud). Mitmed tegevuste elluviijad tõid ühe koostöövajadusena välja, et puudust tuntakse enda tegevuste valideerimisest, ning ülikoolid võivad pakkuda praktikutele ka uusi suundi ja meetodikaid, mida kasutusse võtta.

Iseäranis praktikud näevad ka vajadust erinevaid tasemeid ja teadmisi koondava võrgustiku järele, mis oleks platvorm, kus:

1. kaardistada praktilisi “auke” ja vajadusi, ning mõelda koos, kes ja kuidas võiks olla kaasatud nende adresseerimisse (nt uussisserändajast või eestlastest tagasipöördujate lastevanemate hirmud ja nende hirmude kõige otstarbekam adresseerimine lapse uude kooli panemisel);
2. otsida koos lahendusi laiemalt ühiskondlikke küsimusi puudutavate olukordade lahendamist (nt võivad teatud etnilised või religioossed grupid soovida, et nende lastele ei õpetataks teatud õppekavas kohustuslikena olevaid teemasid), või
3. arutada kontseptuaalsemaid küsimusi, nagu nt lõimumise eesmärgistamine ja pikk perspektiiv, ühe või teise tegevuse või lähenemise pikaajalised tagajärjed jms.

Taoliste küsimuste ja lahenduste leidmisel ning koostöösidemete tugevdamiseks on otstarbekas korraldada regulaarseid kohtumisi valdkonnas tegutsevate vahel, kus saaksid osaleda kõik soovivad

---

²³ Osaliselt toetab sarnaste tegevuste elluviimist või oskuste arendamist vabaühendustes näiteks KÜSK arenguhüppe voorud, sh KÜSK rahvusvahelise koostöö alased toetused. Vt täpsemalt: <https://www.kysk.ee/taotlusvoorud>, ent selle mahud on piiratud.

osapooled. Üheks viisiks seda lahendada on vastava koostöövõrgustiku loomine. Sellise võrgustiku hulka ei pea kuuluma mitte ainult mitmekultuurilise valdkonnas tegevusi ellu viivad organisatsioonid, vaid sinna on mõistlik kaasata ka psühholooge, identiteediurijaid, didaktikuid jt. Taoline koostöövõrgustik annaks mh ka valdkonnas tegutsejatele endile ülevaate sellest, kes on mitmekultuurilises valdkonnas erinevad tegutsejad ning kelle poole on otstarbekas ühe või teise teemaga pöörduda (sh praktikute-teoreetikute kokku toomine), soodustaks kogemuste vahetamist, tervikpildi tekkimist, koostöösidemete tugevnemist jne. Oluline on, et sellist võrgustikku on otstarbekas koordineerida tasandilt, mida tajutakse objektiivse/neutraalsena ning mitte samas konkurentsiväljas asuvana.

Kuigi koostöö killustatust nähakse pigem probleemina ja koostöövõrgustiku puudumine on probleemiks, on mõned intervjueeritavad väljendanud ka arvamust, et ka tänasel päeval on olemas mitmed *ad hoc* koostöövõrgustikud, mis on eelkõige kokku tulnud vajaduspõhiselt ja praktilistest kaalutlustest lähtuvalt ja taoline vajaduspõhine võrgustamine võimaldab mitmekesisist ja erinevatest nägemustest lähtuvat tegutsemist.

Seega, kui luua koostöövõrgustik/ümarlaud, võiks selle eesmärk olla see, et informatsioon praktikutelt ehk igapäevaselt sihtrühmadega töötavatelt organisatsioonidelt liiguks neist organisatsioonidest edasi, et kõikidel organisatsioonidel tekiks parem võimalus panustada edasiste arengutesse selles valdkonnas, ning et riigi tasandil oleks jooksvalt ülevaade valdkonnas tegutsejatest (sh nende pädevustest), kes saaksid pakkuda tagasisidet/sisendit, kui plaanitakse muudatusi. Eelkõige just ministeeriumite ja riigiasutuste vaates on oluline saada regulaarset tagasisidet ja informatsiooni praktikute pädevuste kohta, st millised on nende valdkondlikud teadmised ja oskused, millealane süstematiseeritud info hetkel valdkondlike poliitikakujundajate hulgas napib.

Võrgustiku või koostöö tehnilisest vormist hoolimata on paljud valdkonnas tegutsejad seisukohal, et igal juhul on oluline toetada süstemaatiliselt ka väikesi elujõulisi organisatsioone nende erinevate nägemustega, sest on võimalik, et need toimivad Eestis paremini, positiivses tähenduses sõnakamalt ning (iseäranis kohalikul tasandil) nähtavamate tulemustega, kui seda teeks ühtsesse raamistikku koondatud suured organisatsioonid.

3.6. Arenguvajadused

Järgnevalt antakse ülevaade, millised on valdkonnad, valupunktid ja suunad, mida peaks mitmekultuurilise hariduse valdkonnas tegutsevate organisatsioonide puhul esmajärjekorras toetama ning mille arendamisse ressursse suunama.

Intervjueeritud mitmekultuurilise hariduse valdkonnas tegutsejad – koolitajad, nõustajad, õppematerjalide loojad jt – pidasid üheks olulisimaks valukohaks koolipersonali kui mitmekultuurilise hariduse andmises kesksete/vastutavate figuuride pädevuse tõstmist. Esiteks leitakse, et õpetajakoolitusse ehk tasemeõppesse, aga ka täiendkoolitusse, tuleb mitmekultuurilise hariduse õpe (s.o. õppekavas oleva kultuurilise pädevuse arendamise kohustus) kohustuslikuna sisse viia. Leitakse, et õpetajakoolitus peab andma üldise valmiduse ja ettevalmistuse, kus iga õpetaja teab, oskab ja rakendab enda teadmisi-oskusi koolis. Selline ettevalmistus võiks sisaldada senisest enam praktikat haridusasutustes ja tegelike olukordade nägemist ning lahendamist. Tänaast olukorda hinnati "tulekahju kustutamisenä", kus paljudel õpetajatel ei ole piisavat ettevalmistust, ning alles vajaduse tekkimisel hakatakse uurima, kuidas olukorras, kus mitmekultuurilisus klassiruumis aastatega kasvab, sellega hakkama saada.

Seega ollakse valdkonnas tegutsejate vaates seisukohal, et mitmekultuurilise hariduse andmine peaks kuuluma õpetajakoolituse baasharidusse, kuid selles peab olema võimalik ennast ka täiendusõppes täiendada. Oluline on märkida, et lisaks ülikoolidele avaldasid mitmed valdkonnas

aktiivselt tegutsevad organisatsioonid oma soovi ja valmisolekut just õpetajate ja teiste haridusasutuste koolitamisega tegelda. Samuti leiti, et just see on koht, kus kindlasti tuleb senisest enam koostööd teha ning mis võib samaaegselt olla ka võimaliku loodava võrgustiku või koostööbaasi üheks läbivaks eesmärgiks või selle vajaduspõhisust toetavaks argumendiks.

Muude pädevuste ja kompetentside arendamise osas toodi eraldi välja pädevuse arendamist suunal, mis võimaldaks pakkuda üldist nõustamist lapsekasvatuse osas, ning teatud juhtudel ka psühholoogilist abi uussisserändajatest lastevanematele ja/või lastele.

Koolipersonali koolitamise puhul avaldasid mitmed intervjueeritud arvamust, et koolikeskkonnale peab lähenema terviklikult ning toetada ja läbi viia tuleb eelkõige koolimeeskonna koolitusi, kuhu oleks kaasatud koolijuht, õppealajuhataja ning olulisemad õpetajad, sh võimaluse korral ka hoolekogu juht lastevanemate esindajana. Samast põhimõttest tuleb juhinduda ka teiste haridusasutuste, näiteks lasteaedade puhul. Kaardistuse käigus väljendas üks intervjueeritav arvamust, et iseäranis lastaednike koolituste järgi on vajadus viimastel aastatel olnud üsna suur - võimalik, et üheks põhjuseks on valdkondlike teadmiste ja õppematerjalide nappus. Samal ajal näib ka, et kui mõned aastad tagasi oli huvi mitmekultuurilisusega seotud koolituste järele suur kõikvõimalikes vormides ja teemadel (põhimõttel, et peaasi, et see käsitleks laias laastus mitmekultuurilisust, rännet või pagulasteemat), siis nüüdseks on huvi ja soovid muutumas nüansseeritumaks – vajaduspõhisemaks ja teadlikumaks.

Nii koolide kui ka lasteaedade koolituste eesmärk ja kasulikkus seisneb muu hulgas selles, et nad võimaldavad luua vundamenti, kus kõikidel või suuremal osal tekib ühine arusaam teemast; aga ka üheaegne impulss teemaga tegelemiseks. See on vastupidine varasemale ja suuresti ka praegusele olukorrale, kus kõigepealt koolitatakse vaid ühte inimest koolis või lasteaias, kes peab seejärel hakkama teistele selgitama, millega on tegemist ja miks mitmekultuurilisuse valdkonna teadmiste ja oskuste omandamine on vajalik ja nende töös kasulik.²⁴

Intervjuudes rõhutati eraldi koolijuhtide väga olulist rolli uute lähenemiste elluviimisel ning nendega kaasa minemises, ning nii eesti kui ka vene õppekeelega koolide suuremat vajadust tugiteenuste ja koolituste järele. Ühes intervjuus toodi välja, et juhul kui ressursid valdkonna arendamiseks on piiratud, tuleb esmajärjekorras keskenduda just koolijuhtide ja Ida-Virumaa koolide meeskondade koolitamisele, teisalt tasub aga edasiste tegevuste ja eesmärkida seadmisel läbi mõelda, kas Ida-Virumaa kontekstis on oluline suuremasse fookusesse võtta *kõik* sealsed koolid, või ainult need, kus on reaalselt mitmekultuurilised klassid, s.t. klassid, milles on olulisel määral mitmekultuuriline koosseis.

Ülikoolid on enda poolt läbiviidud koolituste ja uurimissuundadega rahul. Mõnel juhul arvati, et paralleelset võiks siiski olla mitu lähenemisviisi või tööriista, kuidas mitmekultuurilisust koolides käsitleda - see annaks õpetajatele alternatiivse õpetamise viisi, mida ta saaks valida, kui üks tööriist ei tööta. Ka väljendati ülikoolides mitmekultuurilise hariduses tegevusvaldkonnas tegutsejate poolt seisukohta, et õpetajakoolituses või -hariduses võiks olla paremad praktikavõimalused, sh paremad/lihtsamad võimalused tudengitel õppereisideks teistesse riikidesse praktiliste kogemuste omandamise eesmärgil (s.t. õppe- või praktikareisid ilma liigsuure bürokraatiata).

Intervjuudes üldiselt leitakse, et kokkupuude ja ühised tegevused väljaspool õppetööd ja kooli aitavad õpilastel omavahel kontakti leida. Samal ajal võib ühe intervjueeritu sõnul esineda ka olukordi, kui õpilased suhtlevad omavahel edukalt väljaspool kooli (nt trennis jne), kuid koolis hoiavad distantsi –

---

²⁴ Siin võib tuua paralleeli KiVa metoodikaga: KiVa raames ei koolitata *ühte* õpetajat koolis, vaid juhul, kui kool otsustab, et on kiusamisvaba kool, siis koolitatakse *kõiki*.

st koolikeskkond ise loob mingil põhjusel suhtlemiseks piiranguid. Seetõttu on oluline leida meetodeid, kuidas erineva kultuurilise taustaga õpilasi saab panna omavahel suhtlema klassiruumis, või kuidas neid õppetööväliselt koolis ühendada. Võib oletada, et tundide vahele jääv aeg on paljudes koolides jäänud tähelepanuta, kuigi see on – eriti algklassides – potentsiaalne õpilaste koostöö ja ühiste väärtuste arendamise koht.

Lisaks haridusasutuste personali koolitamisele peetakse oluliseks ka ametnike ja teiste spetsialistide koolitamist, mis suurendaks valdkonna arengu jätkusuutlikkust: intervjuudest joonistub välja üldine hinnang, et riigiasutatsioonide ja ametnike pädevus mitmekultuurilise hariduse valdkonnas on nõrgem kui vabakonna organisatsioonides ning seal antud valdkonnaga pidevalt praktilisel moel kokkupuutuvatel isikutel.

Üldise hinnanguna saab väita, et puudu on õppematerjalidest koolidele ja lasteaedadele, aga ka teistele lastega kokkupuutuvatele organisatsioonidele ja isikutele. Eriti oluliseks ning samal ajal puuduvateks peetakse intervjuueeritute hinnangult materjale, mis annaksid täpseid juhtnööre ja praktilisi nippe, mitte ei piirduks üldiste mitmekultuurilisuse põhimõtete tutvustamisega, seda nii õpetajatele kui ka lastele. Mitmes intervjuus leiti, et oluline oleks taolised erinevad materjalid/juhtumid kokku koondada, neid analüüsida ning seejärel informatsioon kõigile asjast huvitatule kättesaadavaks. Ühel korral soovitati luua senisest rohkem materjale, kus oleksid välja toodud inimeste isiklikud lood, mis aitaksid paremini teemavaldkonda või mitmekultuurilisust isikustada.

Mitmed intervjuueeritud arvasid, et rohkem tähelepanu tuleb süsteemselt pöörata õpilase tugisüsteemi arendamisele ja nõustamisele olukorras, kus ettevalmistuseta koolipersonal seisab järsku silmitsi olukorraga, kus nende koolis on teistest kultuuridest ja erineva taustaga õpilasi. Probleemiks on pädevate nõustajate olemasolu kõrval ka õpilase tugisüsteemi alarahastatus, näiteks vene emakeelega ja nõrga eesti keele oskusega õpilase kohanemist eesti koolis ei toetata lisarahaga, samas kui rändetaustaga õpilase kohanemist toetatakse.

Väga oluliseks peetakse ka lapsevanemate kaasamist ja nõustamist, sealjuures nii sisserändetaustaga lapsevanemate kui ka n-ö eestlasest lapsevanemate (nt eestikeelse kooli kontekstis eestlasest lapsevanema) nõustamist mitmekultuurilise keskkonna eripärades. Arvatakse, et lisaks koolitustele ja ametnike nõustamisele, võib hirmude hajutamisele ja vanemate julgustamisele kaasa aidata ka lapsevanemate enda vastastikune kogemuse jagamine. Samas peab kaaluma, kuidas korraldada kogemuste jagamist nii, et sellel ajal osalejad ei üldistaks ega kinnistaks üksikjuhtumitest tulenevaid ekslikke seoseid. Kõige parem viis oleks selliste arutelude modereerimine pädeva eksperti poolt - st moderaatoril peab olema piisavalt teadmisi ja kogemusi selleks, et paigutada lastevanemate pakutav info terviklikku pilti.

Allpool olevas tabelis 3 on kokkuvõtlikult välja toodud mitmekultuurilisusega seotud teemavaldkonnad ja kohad, mille arendamist peetakse läbiviidud intervjuude põhjal eriti prioriteetseks.

Tabel 3. Arendamist vajavad mitmekultuurilise hariduse valdkonnad, suhtelise prioriteetsuse järjekorras

1.	Õpetajate esmakoolitus
2.	Õpetajate täiendkoolitus
3.	Õpetajate/koolimeeskondade koolitus/nõustamine, mh ka lasteaiaõpetajatele/lasteaiameeskondadele koolitus/nõustamine
4.	Koolijuhtide koolitus
5.	Õppematerjalide loomine
6.	Õpilase toetamiseks mõeldud võimaluste arendamine
7.	Lastevanematele koolituste/teabeürituste läbiviimine (lastevanemate kaasamine)

Kui võrrelda omavahel tegevusvaldkondi, milles mitmekultuurilises hariduses tegutsetakse ning mida peetakse prioriteetseks, on nad üsna kattuvad. Valdkondi, mille arendamisega tegeletakse enim – õppematerjalide loomine ja koolituste pakkumine – peetakse ka esmatähtsaks. Peamiseks erinevuseks võib pidada seda, et kui organisatsioonide praeguses tegevuses on olulisel kohal täienduskoolitused õpetajatele, siis prioriteetidest rääkides peetakse silmas rohkem ka õpetajakoolituse tasemeõpet ja koostöö süvendamist selles.

3.7. Valdkonna edasiarendamine: mitmekultuurilise hariduse kontseptsiooni loomine ja juhtimine

Paljude intervjuueritute jaoks oli kõige olulisem teema, millega riik peaks tegelema, selge eesmärgiseade: milline on mitmekultuuriline kool, mitmekultuuriline haridus ja millist eesmärki peaks see täitma? See toob kaasa nii laiemaid küsimusi, nagu nt mida võiks Eesti kooli kontekstis pidada edukaks akultatsiooniks, milliseid identiteedimarkereid võiks pigem toetada; kui ka kitsamaid küsimusi, nt kuidas pakkuda vahenduskeelela lapsevanemale võimalust olla kursis lapse haridusprotsessiga, millega tuleb arvestada teisest kultuuriruumist pärit õpilase õpetamisel, kuidas luua olukordi, kus õpilase rändetaust või etniline identiteet oleks klassiruumis rikastav, mitte takistav element jpm. Selge eesmärgiseade annaks ette eesmärgi, mille suunas liikuda ja töötada ning üldised põhimõtted valdkonnas tegutsemiseks. Kuigi mitmed sarnased eesmärgid on riiklikes õppekavades juba olemas – nt millised oskused peaksid õpilasel tekkima ning kuidas need potentsiaalselt võiksid toetada mitmekultuurilist klassi, ei pruugi osadel õpetajatel olla teadmisi, kuidas neid saavutada või regulaarselt ja lõimitult käsitleda.²⁵ Ühe kriitikana tuakse välja, et siiani on Eestis tegutsetud vajadus(te)põhiselt, mitte aga ühisest eesmärgist ja põhimõtetest lähtutult.

Lisaks üldiste lõppeesmärkide seadmisele peeti vajalikuks ka prioriteetide seadmist. Oldi arvamusel, et riigi poolt võiksid periooditi olla seatud selged lühiajalised eesmärgid ja prioriteedid, millele vastavalt võiksid toimuda regulaarselt konkursid. Selline läbimõeldud prioriteetide seadmine aitab valdkonnas tegutsejatel enda tegevust nende järgi seada ning suunatud tegevus võiks seeläbi kokkuvõttes olla tulemuslikum, kui lähenemine, kus "igaüks nokitseb enda probleemi kallal".

Oluline on aga, et eesmärkide ja prioriteetide seadmisel oleksid kaasatud ka valdkonnas aktiivselt tegutsevad organisatsioonid. Ühe sageli nimetatud seisukohana võiks taoline kaasumine toimuda kõigi osapoolte koostöös ümarlaua vormis. Ümarlauavormi võiks kasutada ka teiste valdkonna olulisemate otsuste puhul ning ühes intervjuus soovitati selleks vaadata just teistes riikides olevaid sarnaseid temaatilisi platvorme. Üks intervjuueritu tõi hea näitena välja Rootsi *Multicultural Act*'i, millega on paika pandud riiklikud seisukohad ning millest lähtuvalt tunnevad ka riigiametnikud ennast nõ turvaliselt, kuna nad teavad juhendada selgelt paika pandud kultuurilisi erinevusi tunnustavatest riiklikest väärtustest. Juhul, kui Eestis midagi sarnast ellu rakendada, on oluline, et tegemist ei oleks mitte "kildkondliku ministeeriumi tasandi kokkuleppega", vaid laiemal tasandil kokku lepitud väärtustega. Selline kokkulepe, kus kõik mitmekultuurilise hariduse osapooled peaksid lähtuma ühtedest mitmekultuuriliste väärtustest, aitab edendada koostööd ja tuua valdkonnas tegutsejad vähemalt osaliselt samale (väärtus)tasandile.

Valdkonnas tegutsejad tõid mitmekultuurilise hariduse sisu ja kontseptsiooniloome puhul välja mitu mõtet, millest lähtuda. Esiteks rõhutatakse mitmekultuurilisuse kui rikastava ressursi teadvustamist

---

²⁵ Sellele asjaolule viitavad ka varasemad uuringud, vt nt Balti Uuringute Instituut (2017), "Inimõigused ja inimõiguste alusväärtused Eesti koolis ja hariduspoliitikas" või Lukk, M., Koreinik, K., Kaldur, K., Vihman, V.-A., Villenthal, A., Kivistik, K., Jaigma, M., Pertšjonok, A. (2017), "Eesti keeleteadus". Tartu Ülikool ja Balti Uuringute Instituut.

– diskursus peaks muutuma probleemi nägemiselt just ressursi ja võimaluse nägemisele. Fookus peaks muutuma sellelt, kuidas erinevate õpilastega hakkama saada, sellele, kuidas kõigile võimalikult head hariduslikku kogemust ja tulemust pakkuda ja erinevusi ressursina kasutada. Osad intervjueeritud leiavad, et ministriumid jt riigiinstitutsioonid räägivad teemavaldkonnast sageli just õiguste võtmes ehk legaali-juriidiliselt, mis kaotab fookusest aga valdkonna nõ sotsiaalse poole. Paari mitmekultuurilises valdkonnas tegevusi elluviiva organisatsiooni esindaja hinnangul tulebki mitmekultuurilisest haridusest rääkida mitte kui "võrdsetest õigustest", vaid sellest, kuidas sotsiaalselt koos elada. Teiseks rõhutatakse seda, et mitmekultuurilist haridust tuleb käsitleda laialt - selle sihtrühmad ei peaks olema piiratud ainult vene või rändetaustaga õpilastega, vaid sihtrühmad peavad ühtemoodi olema nii vene vähemusrahvuse taustaga õpilased, rändetaustaga õpilased, Eestisse tagasipöördunud kui ka eesti õpilased, aga ka kõikide nende laste lapsevanemad.

Oluline on seega tegeleda kõigi sihtrühmade hoiakutega ning lisaks enamusest erineva taustaga õpilastel kohanemise abile, tutvustada ka nõ enamusele erineva kultuuritaustaga õpilaste vastuvõtmise ja aktsepteerimise head praktikad. Näiteks on oluline, et haridussüsteemis töötavad inimesed teadvustaksid, et kultuuriline kohanemine on protsess, mida saab aktiivselt toetada, et kultuuriline mitmekesisus võib olla väärtus, miks on oluline panustada marginaliseerumise või segregatsioonide ennetamisse ja kuidas seda teha jne.

Sellesse, kas mitmekultuurilises vajab eraldi kontseptsiooni või mitte, suhtuti vastuoluliselt. Mõni intervjueeritu ei osanud seisukohta võtta, mõned arvasid, et see aitaks valdkonda paremini määratleda. Lisaks toodi välja, et sarnaseid kontseptsioone on juba korduvalt loodud ning pigem peaks mõtlema, kas ja millisel kujul saab neid kasutada ja/või kokku koondada/sünteesida. Kuna varasemalt on loodud mitmeid kontseptsioone (koosõppiv kool, RITA-uuringu raames loodud ühtse Eesti kooli mudel, inimõiguste hariduse kontseptsioon jt, vt ptk 2.1-2.3), on võimalik edasi liikuda ka nende põhjal. Võimaliku uue kontseptsiooni üle arutledes tekkis osadel intervjueeritavatel küsimus, kuidas suhestub uus loodav kontseptsioon parasjagu loodava haridusstrateegiaga.²⁶ Lisaks leiti, et hoolikalt tuleb läbi mõelda, kuidas võimalik uus kontseptsioon asetub praegusesse raamistikku, kus õppekavad sisaldavad juba näiteks kultuuripädevuse arendamist vajadust. Kui kultuuripädevus on juba osa õppekavast, võib-olla otstarbekam arendada ja pikemalt lahti seletada seda hoopis pädevuste keskselt.

Mitmekultuurilist haridust käsitletakse maailma riikides väga erinevalt ning on leitud, et USA ühiskonna jaoks välja töötatud ja varasemate Eesti kontseptsioonide aluseks olev Banksi mudel ei pruugi Eesti oludesse sobida. Üks intervjueeritu soovitas lähtuda sellest, et Eesti kuulub Euroopa Liitu, mis võib anda ka ühe selgema eesmärgi või visiooni kontseptsiooni väljatöötamiseks, kuna seal on juba teatud kontseptsioon/suund/eesmärk ette antud.

Mitmed intervjueeritud tõstasid küsimuse, kellele või mis eesmärgil mitmekultuurilise hariduse kontseptsiooni luuakse, kellele seda vaja on ning kuidas see valdkonnas tegutsemist mõjutab - kas koolidesse suhtutakse universaalselt, või on kontseptsioon suunatud vaid konkreetset tüüpi koolidele; samuti, kas sihtrühmana nähakse kõiki haridussüsteemiga seotud inimesi ja asutusi või on suund pigem ainult rändetaustaga ja/või vene-eesti õpilasele.

Intervjueeritud olid ühel meelel, et kontseptsiooni loomisesse peavad kaasatud olema kõik olulisemad valdkonnas tegutsejad ning loodav tulem peab ideaalis paika panema ka ühised väärtused ning olema vastavuses ka sellega, mida vabakonna organisatsioonid laiemas plaanis teevad või plaanivad teha (nt ühises koostöös nn teekaardi või suuna paikapannemine). Lisaks soovitakse, et

---

²⁶ Vt täpsemalt: Eesti Haridus ja Teadusstrateegia aastateks 2021-2035 <https://www.hm.ee/et/kaasamine-osalemine/haridus-ja-teadusstrateegia-aastateks-2021-2035> ja <https://www.hm.ee/et/ekspertrühmad>.

kontseptsioon ei muutuks vabakonna jaoks ainult bürokraatlikuks paberile jäävaks sõnumiks, mille eesmärgiks on vaid eelarveliste ressursside suunamine ühele või teisele organisatsioonile või tegevusvaldkonnale.

Osade intervjuueeritud olid seisukohal, et mitmekultuurilise hariduses peaks liikuma individikesksuse poole, ehk kultuuri tuleb vaadata kui vaid ühte aspekti õpilase minast. Nende hinnangul tuleb vaadata kaugemale siiani tavapärasest õpilase emakeele tähtsustamisest ja väärtustada ka õpilase rahvuslikku tausta/kultuuri/harjumusi. Teistes intervjuudes toodi välja, et üleliigne kultuuri fookusesse seadmine võib tuua kaasa õpilase etnilistamise – oluline on läbi mõelda, kas see on see, mis õpilast aitab või see, mida me ühiskonnana vajame. Juba täna koolides on esindatud ka rändetaustaga õpilaste 'eksotiseerimine' - st tähistatakse erinevate kultuuride tähtpäevi, jagatakse eksootilisi kogemusi, sööke jne, kuid ei toetata laiemat kultuuritundlikkust, oskust ühises kultuuriruumis edukalt toimida ja areneda.

Ühel juhul arvati, et mitmekultuurilises hariduses tuleks tunnustada eelkõige õpetajat ja rõhutada tema vastutust, et õpetaja kannaks endas teadmist, et just tema on professionaal ning toetada tuleb õpetajate endi valikuid selles, kuidas ühendada omavahel erineva kultuurilise taustaga ja eri keelt kõnelevad õppurid. Sel juhul võib aga oluline olla pakkuda tuge mitmekultuurilise hariduse meetodi valikul.

Täiendava valdkondliku koordineerimise osas ei olnud intervjuueeritud ühel meelel. Enamik arvas, et isegi kui valdkond ei vaja praegusest rohkem ja olulisemal määral koordineerimist, siis selgem eesmärgiseade ja prioriteetide seadmine on vajalik. Osad intervjuueeritud leidsid, et suurem koordineerimine on kindlasti vajalik; osad leidsid, et suuremat või koordineerimist ei ole üldse vaja; kuid suuresti ühel meelel oldi selles, et olemas võiks olla üks kompetentsikeskus, kuhu alati saaks pöörduda. Kuigi leitakse, et valdkonnas tegutsejaid tuleb omavahel kokku tuua, siis võimalikku tsentraalsesse juhtimisse suhtutakse pigem skeptiliselt. Seega võib öelda, et tsentraalse juhtimise osas oldi pigem kriitilised: kardeti, et tsentraalse juhtimisega võib ära kaduda loominguilisus ja algatuste mitmekesisus, omaalgatuslikkus ja paindlikkus. Leiti, et oluline on see, et murekohtade lahendamiseks ei nähtaks kindlaid meetodeid ette. Ka tõstatati tsentraalse juhtimise puhul küsimusi seoses sellega, kui suur on võrgustik, kes seda juhib jne. Leiti, et taolist, tänast vabaühenduste poolt loodud süsteemi ei saa kunstlikult tekitada, ent samas peaks riigi roll olema valdkonda kui tervikut juhtida ja kaasata valdkonna arengusse ka sidusrühmad (arutelude, ümarlaudade, tagasiside palumise jm vormis).

Kuigi tsentraalselt juhtimist nähti ka ohuna, suhtuti kompetentsikeskuse arendamise mõttesse soosivalt. Kõige enam nähti koordineeriva asutuse või kompetentsikeskuse rollis Innovet, kellega mitmetel vabakonna organisatsioonidel on koostöö ning kelle poole ka riigiinstitutsioonid pöörduvad koolidega seotud mitmekultuuriliste küsimustega. Üldiselt suhtusid Innove olemasolevasse valdkonna pädevusse riigiasutuste esindajad positiivsemalt kui vabakonna esindajad. Positiivsemalt meelesstatud intervjuueeritud leidsid, et Innove on liikumas edasi keelepõhisest kompetentsi pakkumisest ja on otsimas viise, kuidas meetoodiliselt ja õpetuslikult läheneda erinevast kultuurist tulevatele lastele ning kuidas toetada isiksuslikult siia tulijaid või tagasipöördujaid. Kõhklevamalt meelesstatud intervjuueeritud leidsid, et Innoves ei ole rändetaustaga õpilastega ehk tavapärasest eesti-vene keelest erinevate õpilastega seotud küsimustes nõustamiseks piisavalt kompetentsi.

Lisaks üldise koordineerimise rollile arvati, et Innovesse või mõnda muusse kompetentsikeskusesse võiks koondada ja koondada kompetents ka sellisel moel, et erinevad valdkonnas toimuvad juhtumid, olukorrad ja nende lahendused jõuavad sinna süstemaatiliselt ja regulaarselt (ka juhul, kui neid ei ole eelnevalt nt Innovega arutatud) - sellisel moel saaks asutus/keskus tegeleda ka juhtumite analüüsimise ning seejärel toimivate lahenduste pakkumisega: millised on head meetodid/praktikad

ehk mis on hea ning millised lahendused Eestis selles valdkonnas toimivad ja töötavad. Leiti, et olemasolevat pädevust võiksid ülikoolid toetada tõenduspõhisusega ja teoreetiliste mudelitega.

4. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli kaardistada mitmekultuurilise hariduse valdkonnas tegutsevad organisatsioonid ja nende tegevused viimaste aastate jooksul, anda ülevaade nende pädevusest ja võimekusest ning koguda valdkonnas tegutsejateelt mõtteid mitmekultuurilise valdkonnaga seonduvate probleemide ning nende võimalike lahenduste kohta.

Mitmekultuurilise hariduse valdkonnaga üldhariduskoolides ja lasteaedades tegelevad avaliku sektori asutustest eelkõige Haridus- ja Teadusministeerium, Innove ja Rajaleidja võrgustik, aga kaudsetl ka kohalikud omavalitsused kui koolide valdajad. Lisaks pakuvad erinevaid tegevusi – õppematerjale, koolitusi, nõustamist – vabakonna organisatsioonid (vt nimekirja tabel 1). Mitte-riiklikud mitmekultuurilises hariduses tegutsevad organisatsioonid on rahastatud peamiselt projektipõhiselt ning suures osas Eesti riigi eelarveliste vahendite ja/või Euroopa Liidu fondide kaudu, projektide kestvus on enamasti 1-2 aastat, vähematel kuni 3 aastat. Eesti riigiasutustest on olulisimateks rahastajateks Haridus- ja Teadusministeerium (vähesemal määral ka Kultuuriministeerium), kes toetab rohkem keeleõppega seotud tegevust; Siseministeerium, kes toetab uussisserändajate ja rahvusvahelise kaitse saajatele suunatud tegevusi; ning Välisministeerium, kes toetab laiemat mitmekultuurilise hariduse valdkonna, sh ka maailmahariduse ja inimõiguste hariduse tegevusi; aga ka ministeeriumideülene Hasartmängumaksu Nõukogu (lõpetab tegevuse 2019. aasta alguses). Lisaks sellele rahastavad mitmekultuurilise hariduse valdkonna elluviidavaid tegevusi Eestis ka Euroopa Komisjon läbi erinevate fondide nagu näiteks AMIF, ESF ja Erasmus+; Nordplus (Põhjamaade Ministrite Nõukogu haridusprogramm), saatkonnad (eelkõige Ameerika Ühendriikide saatkond), Briti Nõukogu, UNESCO. Eelnimetatud rahastusallikad katavad hinnanguliselt 90-95% mitmekultuurilise hariduse valdkonnas elluviidavatest tegevustest.

Suur enamus tegevustest on projektipõhised ehk paariaastased ja suhteliselt lühiajalised projektid, mida vabaühenduste poolt nähakse ka kui probleemset seisundit, seda peamiselt tegevuste järjepidevuse seisukohast. Projektipõhisuse positiivsema poole pealt tuuakse aga välja võimaluste olemasolu täiesti uuteks algatusteks.

Uuringu raames kaardistatud organisatsioonide mitmekultuurilise hariduse sihtrühmadeks on kõige sagedamini haridusasutuste personal – õpetajad, koolijuhid, ka lasteaedade personal. Väljaspool kooli on sihtrühmaks õpilased ning uussisserändajatest lapsed, kuigi nendesuunalisi tegevusi on oluliselt vähemal määral kui koolipersonalile suunatud tegevusi. Ka lapsevanematele suunatud tegevusi on vähesemal määral. Väljundipõhiselt tegeletakse kõige enam õppematerjalide loomisega ja koolipersonali täiendkoolitusega, aga ka teiste sihtrühmade koolitamisega. Nõustamisega seotud projekte on vähe, pigem toimub see vastavalt vajadusele, muu tegevuse osana ning osadel juhtudel ka organisatsiooni omavahenditest. Üksikud tegutsejad on tegelenud haridusasutuste personali või sihtrühma võrgustamisele kaasa aitamisega.

Tegevusvaldkondade omavahelises võrdluses – ehk kus mitmekultuurilises hariduses tegutsetakse ning mida peetakse prioriteetseks – valdkonnad üldiselt kattuvad. Valdkondi, mille arendamisega tegeletakse enim – õppematerjalide loomine ja koolituste pakkumine – peetakse ka esmatähtsaks. Kuigi õpetajatele suunatud tegevusi on suhteliselt palju, siis alles õpetajaks õppijatele on tegevusi suunatud pigem vähe. Uuringu intervjuudes rõhutatakse vajadust õpetajakoolituses mitmekultuurilisuse teemat põhjalikumalt ja efektiivsemalt käsitleda ning selles valdkonnas

soovitakse ka suuremat sektoriülest koostööd. Leitakse, et õpetajakoolitus peaks andma üldise valmiduse ja ettevalmistuse, kus iga õpetaja teab, oskab ja rakendab enda teadmisi-oskusi koolis - selline ettevalmistus peaks sisaldama senisest enam praktikat haridusasutustes ja tegelike olukordade nägemist ning lahendamist.

Haridusasutuste personali koolitamise puhul avaldati arvamust, et koolikeskkonnale peab lähenema terviklikult ning toetama ja läbi viia tuleb eelkõige koolimeeskonna koolitusi, kuhu oleks kaasatud koolijuht, õppealajuhataja ning olulisemad õpetajad, sh võimaluste korral ka hoolekogu juht lastevanemate esindajana. Lisaks personali koolitusele leiti, et puudu on õppematerjalidest koolidele ja lasteaedadele, aga ka teistele lastega kokkupuutuvatele organisatsioonidele ja isikutele, sealjuures just eriti täpseid juhtnööre ja praktilisi nippe andvatest materjalidest.

Lisaks haridusasutuste personali koolitamisele peetakse oluliseks ka ametnike ja teiste spetsialistide koolitamist, mis tagaks valdkonna jätkusuutliku arengu, sest vabakonna poolt elluviidavate tegevuste puhul on alati mõnevõrra rohkem ebakindlust selles (tulenevalt projektipõhisest rahastusest), kas ja mil moel nende tegevus jätkub. Leitakse, et rohkem tähelepanu tuleb süsteemselt pöörata õpilase tugisüsteemi arendamisele ja nõustamisele olukorras, kus ettevalmistuseta koolipersonal seisab ootamatult silmitsi olukorraga, kus nende koolis on teistest kultuuridest ja erineva taustaga õpilasi. Väga oluliseks peetakse nii sisserändetaustaga lapsevanemate kui ka nõ eestlasest lapsevanemate kaasamist ja nõustamist.

Valdkonnas tegutsevate organisatsioonide pädevus on välja kujunenud suures osas juhuslikult, aga loomulikult moel praktilise tegevuse käigus, st valdkonnas arendatakse seal igapäevaselt tegutsedes. Seega on valdkonnas tegutsejate taust mitmekesine ning sageli tuleneb soov valdkonnas tegutseda pigem varasemast kokkupuutest sihtrühmaga ja soovist parandada probleemsena tajutavat olukorda, kui et teadlikust karjäärivalikust. Samal ajal nimetatakse korduvalt, et nn praktilisest (isiklikule kogemusele tuginevast) lähenemisest hoolimata soovitakse suuremat teoreetike-praktikute koostööd, s.o. enda poolt tehtud praktilise töö senisest laiemat mõtestamist ja paigutamist mõnda (teoreetilisse või tõenduspõhisesse) raamistikku.

Kuigi valdkonnas tegutsevad organisatsioonid teevad üldjuhul koostööd vähemalt mitme teise organisatsiooniga, leitakse, et omavaheline koostöö valdkonnas on pigem vähene ja killustunud. Sarnaselt pädevusele sõltub koostöö tegemine pigem inimestest, aga ka nende omavahelisest sobivusest ja läbisaamisest, ning toimub pigem isiksuste ja uskumuste kui rollide pinnalt. Kuigi koostöö võiks olla suurem kõigi osapoolte vahel, nimetati paaril korral, et see võiks olla suurem ka ülikoolide – Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli – vahel, kelles nähakse nii koostööpartnerit kui ka teatud määral kompetentsikeskusi. Täna pole aga teadmiste koondumist mitmekultuurilise hariduse valdkonnas suunatud ega ka eesmärgina sõnastatud.

Üheks oluliseks valdkondlikuks probleemiks nii pädevuse aga ka koostööõrgustiku puhul on pädevuse ja kogemuse kinnistumine konkreetsetesse inimestesse, kelle lahkudes kaob organisatsioonist sageli ka vastav teadmine. Selle lahenduseks on pakutud välja pädevuse selgemat ja süstemaatilist säilitamist organisatsioonides, projektide või tegevustega seotud tulemuste senisest suuremat ja põhjalikumat avalikustamist, kommunikeerimist ja seeläbi ka säilitamist (st tegevuste elluviimise kogemuse kirjeldamist viisil, et see oleks sobiv kasutamiseks õppimismaterjalina teistele huvitatud osapooltele), aga ka laiemat avatust ja antud valdkonnas elluvijate suuremat märkamist ning tunnustamist. Üheks lahenduseks võib olla kõikvõimaliku juhusliku ja vajaduspõhise praktika muutumine edasiantavaks teadmiseks just pädevuse koondumise kaudu akadeemilisse õppesse, so ülikoolidesse ja nende teadustöösse.

Uuringu tulemuste põhjal võib kinnitada, et valdkonnas tegutsejad näevad ühelt poolt vajadust valdkonnas tegutsemise ja selle edasise arendamise järele, teisalt on valdkonnas tegutsejatel

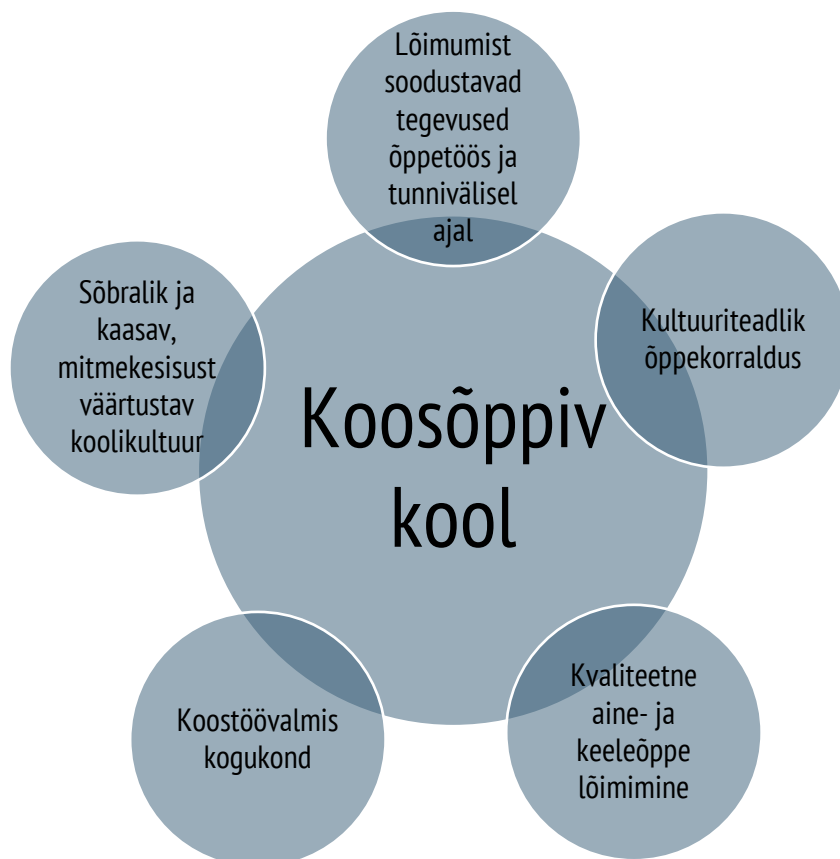
kogunenud aja jooksul ka piisav kogemus ja pädevus valdkonnaga töötamiseks. Samas tuntakse puudust selgest eesmärgiseadest, mis annaks ette laiemat eesmärki, mille suunas liikuda ja töötada, ning üldised põhimõtted valdkonnas tegutsemiseks, asendades senist vajadusepõhist lähenemist. Mitmed intervjuueeritud tegutsejad arvasid, et lisaks selgemale eesmärgiseadele võiks riik periooditi seada ka lühiajalised eesmärgid ja prioriteedid, millele vastavalt toimuksid konkursid. Prioriteetide seadmine aitab valdkonnas tegutsejatel enda tegevust nende järgi seada, mis läbi sihistatud tegevus on kokkuvõttes tulemuslikum. Samas rõhutatakse, et eesmärkide seadmisel tuleb kaasata kõik olulisemad valdkonnas tegutsejad, nt võiks toimuda see kõigi osapoolte koostöös ümarlaua vormis. Teisalt ollakse kõhklevad ja soovatakse saada rohkem arusaamist selle osas, millises suunas hakkab riik valdkonna arendamisel ja rahastamisel tulevikus liikuma – kas soovatakse ja soositakse olukorda, kus valdkonnas on palju väikeseid tegutsejaid, või soovatakse olukorda, kus on vähene arv aga just suuremaid tegutsejaid?

Valdkonnas tegutsejad tõid mitmekultuurilise hariduse sisu puhul välja mitu peamist mõtet, millest valdkonna arendamisel lähtuda. Esiteks rõhutatakse mitmekultuurilisuse kui rikastava ressursi teadvustamist – diskursus peaks muutuma 'probleemi' nägemiselt 'võimaluse' nägemisele. Fookus peaks seega muutuma sellelt, kuidas erinevate õpilastega hakkama saada, sellele, kuidas kõigi erinevust ressursina kasutada. Teiseks leitakse, et mitmekultuurilises hariduses tuleb edasi liikuda keelekesksest lähenemisest ja keeleõppest mitmekultuurilise hariduse teistele aspektidele, haarates sh sihtrühmana kogu õpilaskonna ja teised haridusasutustega seotud isikud, mitte vaid erinevad rahvus- või rändetaustaga vähemused.

5. LISAD

5.1. LISA 1

KOOSÕPPIVA KOOLI MUDEL EESTIS

Lahtikirjeldatuna ja tuues seoseid James Banksi mudeliga, sisaldaksid Eesti koosõppiva kooli mudel järgmist:

1. Lõimumist soodustavad tegevused õppetöös ja tunnivälisel ajal – siia on liidetud Banksi mudelist „seostatud ainesisu“ ja „teadmiste konstruktsioon“, mis tähendab, et õpetaja peab tunni planeerimisel arvestama õpilaste individuaalsust, sh. nende kultuuripõhist taju. Tunnivälisel ajal peab olema võimaldatud õpilastel aeg ja ruum ühiseks eesmärgipäraseks tegevuseks.
2. Kultuuriteadlik õppekorraldus – siin on rõhutatult esile tõstetud teadvustatud metakognitiivse tasandi kultuurimõõde kooli igapäevases õppetöö korralduses. Eesti põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on üldhariduskooli alusväärtuste kirjelduses öeldud, et uue põlvkonna sotsialiseerimine rajaneb eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ühiseväärtuste ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste omaksvõtul.²⁷ Koosõppiv kool peab eduka integratsiooni

---

²⁷ Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadus RT I 2010, 41, 240

tagamiseks väga teadlikult planeerima ka eesti kultuuri õpet ning juhtima oskuslikult kultuuridevahelist dialoogi.

3. Kvaliteetne aine- ja keeleõppe lõimimine –koosõppivates koolides peab iga õpetaja olema suuteline kasutama lõimitud aine- ja keeleõppe meetodeid. Ka koolikeskkond peab soodustama eesti keele õpet järgides keelekümluspõhimõtteid.
4. Koostöövalmis kogukond – integratsioon koolis jääb puudulikuks, kui selle taga pole lapsevanemate ja teiste kooli kogukonna liikmete huvi. Kool peab võtma vastutuse olemaks kogukonna lõimimise sõlmpunktiks ja looma võimalused kogukonna kaasamiseks koolielu korraldusse.
5. Sõbralik ja kaasav, mitmekesisust väärtustav koolikultuur – siia on Banksi mudelist liidetud komponendid 3. – 5. Kool peab tagama eelarvamustevaba ja sõbraliku, mitmekesisust väärtustava koolikultuuri.

5.2. LISA 2

Põhikooli riiklik õppekava, § 4. Pätevused

1. kultuuri- ja väärtuspätevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid;
2. sotsiaalne ja kodanikupätevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel;

Gümnaasiumi riiklik õppekava, § 4. Pätevused

1. kultuuri- ja väärtuspätevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide ja eetika seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada kunsti ja loomingut ning kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse;
2. sotsiaalne ja kodanikupätevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja põlvkondlikke põhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid; tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis.

5.3. LISA 3

Valdkonnas tegutsevate organisatsioonide ja ekspertide nimekiri, vt eraldiseisvat Exceli faili.

5.4. LISA 4

Infopäringule vastanud organisatsioonide tegevuste tabel-maatriks, vt eraldiseisvat Exceli faili.

5.5. LISA 5

Allolev nimekiri kirjeldab ainult siinse kaardistuse fookuses olevaid teemasid, tegevusi, rahastajaid, koostööd ja sihtrühmi.

Mondo (koolitaja, õppematerjal)

- Rahastajad: Välisministeerium, Euroopa komisjon, HTM, muud fondid
- Koostöö: ekspertiis TÜ ja TLÜ, rahvusvahelised partnerid, MTÜ Kodanikuhariduse keskus
- Kestus: Umbes 2-aastased projektid, u alates 2010 ja 2013
- Tegevus: koolitused ja õppematerjalid
- Sihtrühm: Eelkõige õpetajad, aga kohati ka õpilased, koolijuhid ja lasteaiakasvatajad
- Teemad: maailmaharidus, inimõigused, arengukoostöö

TÜ Eetikakeskus (koolitaja, õppematerjal)

- Rahastajad: Briti Nõukogu, Ameerika Ühendriikide saatkond Eestis, Hasartmängumaksu Nõukogu, Innove, Välisministeerium arengukoostöö ja humanitaarabi vahenditest, ka HTM alates 2019
- Koostöö: Pagulasabi
- Kestus: 1-2-aastased projektid, u alates 2016
- Mängu ja käsiraamatu loomine, haridusasutuste võrgustiku loomine (sh koolitused)
- Sihtrühm: Haridusasutustele – üldhariduskoolidele, mitmekultuurilised ja venekeelsed koolid-lasteaiad, lasteaiad
- Teemad: rändetaustaga laste vastuvõtmisel valmisoleku tõstmine, aga ka üldisem mitmekultuuriline väärtusarendus

Pagulasabi (koolitaja, nõustaja, õppematerjal)

- Rahastajad: HTM, Välisministeerium arengukoostöö ja humanitaarabi vahenditest, Ameerika Ühendriikide saatkond Eestis, Briti Nõukogu, omafinantseering
- Koostöö: TÜ Eetikakeskus, Innove ja HTM, teised MTÜ-d
- Kestus: ligi 2 aastat
- Tegevus: koolitused, nõustamine, töötoad, suvelaager, õppematerjalid, võrgustiku loome
- Sihtrühm: haridustöötajad lasteaias ja koolis, õpilased, lapsevanemad
- Teemad: haridusasutustes rändetaustaga laste vastu võtmisega seotud küsimused

Youth For Understanding (YFU) (koolitaja)

- Rahastajad: omafinantseering, Tartu linn, Euroopa Komisjon

- Koostöö: valdkondlik pädevus/ekspertiis välja töötatud koostöös Noored kooli programmiga, YFU rahvusvaheline katuseorganisatsioon (nüüd juba endal)
- Kestus: Pakuvad alates 2015
- Tegevus: Koolitused (töötoad)
- Sihtrühm: Täiskasvanutele ja õpilastele (8-12 klass)
- Teemad: kultuuri- ja väärtuspädevuste ning sotsiaalsete ja kodanikupädevuste arendamine ja kultuuribarjääride ületamine

Tartu Rahvaülikool (koolitaja, eesti keel, õppematerjal)

- Rahastajad: AMIF, Siseministerium , Erasmus+, omafinantseering
- Koostöö: Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, HTM, SA Innove, väliseksperdid Soomes, õpetajad-metoodikud erinevatest haridusasutustest, MTÜ Pagulasabi ja MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskus, Siseministerium ja sotsiaalministerium, MTÜ Tartu Rahvusvaheline Maja ja Ethical Links (Tartu Rahvusvaheline Maja), teised rahvaülikoolid, raamatukogud, üldhariduskoolid
- Kestus: 2-3 aastat, alates 2016
- Tegevus: eesti keele koolitused, digi-ja baaskirjaoskuse arendamise tööriistakast õpetajatele jt sisserrändajatega seotutele
- Sihtrühm: Rahvusvahelise kaitse saanud uussisserrändajad, rändetaustaga õppijad, sh lapsed, ka nende õpetajad, tugisikud ja muud huvigrupid
- Teemad: eesti keel, muu toimetulek, erinevad kultuuriloengud

Tartu Ülikool (koolitaja, õppematerjal)

- Rahastajad: Nordplus, Siseministerium ja AMIF
- Koostöö: rahvusvahelised partnerid (ülikoolid) ja Tartu koolid
- Kestus: 2 kuud, 2 aastat, alates 2016
- Tegevus: koolitused, konverents "Liitev klass, liitev kool", õppematerjalid.
- Sihtrühm: õpetajakoolituse üliõpilased ja koolide meeskonnad
- Teemad: Sotsiaalne õiglus ja kaasav haridus mitmekesisises või mitmekultuurilises õpikeskkonnas ja uussisserrändajate kohanemise toetamine koolis

Tallinna Ülikool (uuringud, õppematerjal)

- Rahastajad: HTM, Siseministerium, muud fondid
- Koostöö: asutused, sh koolid kus uuringuid teotatakse, Expat Relocation Estonia OÜ
- Kestus: aasta (mõned korduvalt), 2007-2015
- Tegevus: teadus-, katse-, arendus-, rakendusuuringud, õppematerjal 3-12-aastastele muukeelsetele lastele Kohanemisprogrammis
- Sihtrühm: I kooliastme ja lasteaia õpetajad ja õpilased
- Teemad: keelekümbelprogrammi laste toimetulek, õpetamissuutlikkus mitmekultuurilises keskkonnas, kohanemisprogrammi materjal lastele

Johannes Mihkelsoni Keskus (JMK) (huvitegevus, teavitaja, nõustaja)

- Rahastajad: AMIF, muud fondid, ministeriumid, omafinantseering
- Koostöö: Tartu Rahvusvaheline Maja, Pagulasabi, HTM, VÄM, SiM

- Kestus: üritused mahuvad üldjuhul ühte päeva
- Tegevus: võrgustiku loomine rändetaustaga inimeste ja kohalike vahel, ürituste korraldamine, teavitamine, huvitegevus
- Sihtrühm: eelkõige rahvusvahelise kaitse saanud isikud, sh alaealiste lastega perekonnad, kohaliku kogukonna liikmed, vähem ka noored (teavitustegevusel) ja sotsiaal- ja haridusala töötajad, sihtgrupiga töötavad spetsialistid
- Teemad: huvitegevus ja selle kaudu kontaktide loomine, varjupaiga taotlemine ja rahvusvahelise kaitse saamine, sotsiaalne keeleõpe, kohalike ka rändetaustaga inimeste kokkutoomine

Tartu Rahvusvaheline maja (TRVM) (nõustaja, koolitaja, õppematerjal)

- Rahastajad: fondid, ministeeriumid, omafinantseering
- Koostöö: Johannes Mihkelsoni Keskus, Pagulasabi, VitaTiim jt
- Kestus: 3+ aastat
- Tegevus: koolitused, nõustamine, materjalid, tundide läbiviimine koolides
- Sihtrühm: õpetajad, lasteaiakasvatavad, koolitajad, õpilased al 5 kl, KOV ametnikud, üksikjuhtudel ka meditsiinitöötajad
- Teemad: kultuuriküsimustes nõustamine, maailmaharidus, kultuurilis-sotsiaalsete tegevuste elluviimine

SANA (Archimedes) (korraldaja/koolitaja, kõik noortele suunatud tegevused, eelkõige koolitused-nõustamised ja teavitus)

- Rahastajad: Euroopa Komisjon, riigieelarve, ESF
- Koostöö: vabaühendused, ENTK, HTM, koolitajad, 6 noorteagenturi Euroopas, eksperdid, KOV, ENL, noorsootöö spetsialistid ülikoolid, teenusepakkujad
- Kestus: 3 aastat, 1,5 a, 3-6 kuud, alates 2014-15
- Tegevus: Koolitused-töötoad, teavitus, kaardistamine, võrgustumine, nõustamine-mentorlus, foorum-konverents, õppekavaarendus, kontseptsioonipaber, noorteüritused, kogupereüritus
- Sihtrühm: noorsootöötajad, noorteorganisatsioonid, noored, KOV ametnikud, haridusasutused, noorte koolitajad
- Teemad: Noored inimõiguste eest, Teadlikud ja tegusad noored, Hoolivate väärtuste tegevuskava, Programm Hooliv klass, Programm Noortekohtumised, Pikaajaline rahvusvaheline projekt "Democracy Reloaded"

Rajaleidja (õppenõustamise osa)

- Rahastajad: riigieelarve
- Koostöö: koolid, lapsevanemad, õpilased, KOV, Innove, Pagulasabi
- Kestus: pidev
- Tegevused: õppenõustamine ja juhtumiarutelud, ümarlauad
- Sihtrühm: eesti-vene, vähem sisserändaja taustaga lapsed, vanemad ja haridusasutused

- Teemad: osa õppenõustamisest, suureneb eesti ja vene kooli liitmisel ning rändetaustaga õpilaste kooli tulemisel

5.6. LISA 6

HTM (rahastaja)

- Eesti keele ja kultuuri laagrid väliseestlastele, kaasatud ka kohalikud eestlased (INSA, KuM, Headest)
- Eesti keele õppimisvõimaluste pakkumine haridusvaldkonna töötajatele (Integratsiooni Sihtastus; Ida-Virumaa KOV esindajad, keelefirmad)
- "Mobiilsete nõustamisgruppide käivitamine haridusasutustes põgenikutaustaga laste õppetööga seonduvate küsimuste käsitlemiseks" (Pagulasabi, koostöö ka HTM ja Innovega: Härsing ja Kivirüüt)
- Õppekava toetavad maailmahariduse tegevused UNESCO võrgustiku koolides (Mondo)
- UNESCO ühendkoolide võrgustiku arendamine (Mondo)
- Uuringud "Keelekümbluslasteaia lõpetanute koolivalmidus" Eesmärk: uurida keelekümblusprogrammis osalenud laste/õpilaste toimetulekut õppekava eesmärkide saavutamisele; Pedagoogiline praktika vene õppekeelele haridusasutustes. Eesmärgiks: anda üliõpilastele võimalus üldhariduskooli praktika ajal omandada võõrkeeles õpetamise meetodika ning töötada välja mudel praktikaks (kogemuspõhine mudel); Eestikeelne õpetamispraktika venekeelses haridusasutuses. Eesmärk: pedagoogilise praktika ajal omandada õpetamissuutlikkused mitmekultuurilises keskkonnas (jätkuprojekt). (TLÜ)

Välisministeerium (rahastaja) (inimõigused ja maailmaharidus, mitmekultuuriline haridus)

- Koolide kaasamine arengukoostösse (Mondo)
- Koolide ja lasteaedade maailmahariduse toetamine (Mondo)
- Kooliõpetajatele õppematerjali koostamine (Stereotüübid, identiteet ja stigmatiseeritud rändegrupid) (Tartu Rahvusvaheline Maja, end. nimetusega Ethical Links)
- Naiste ja laste õigused inimeste lugude kaudu (Mondo)
- "Avatud algus: Eesti lasteaedade valmisoleku tõstmine rändetaustaga laste vastuvõtmisel ning kultuuriliselt ja usuliselt mitmekesise ja salliva õpikeskkonna toetamisel" (Eetikakeskus ja Pagulasabi)

Siseministeerium (rahastaja) (uussisserändajate ja pagulaste kohanemine)

- Rahvusvahelise kaitse saanute keeleõpe (Tartu rahvaülikool)
- Kohanemisprogramm "Tere Eesti!" (TLÜ)
- Uussisserändajate kohanemise toetamine koolis (TÜ)

Kultuuriministeerium (rahastaja) (keeleõpe-lõimimine)

- Eesti keele õpe eesti peres (Integratsiooni sihtasutus, Eesti Keele Majad; MTÜ Veeda vaheaeg Võrumaal, MTÜ Volonta, MTÜ Lapsele Oma Kodu)